

UKRAINIAN AMERICAN YOUTH ASSOCIATION, INC.

P. O. Box 211, Cooper Station,
New York 3, N. Y.

І
С

Р

І
С

Л

А

ЖУРНАЛ
МОЛОДИХ

НЬЮ-ЙОРК

NEW YORK, N. Y.

OCTOBER, 1954

No. 3.

"WINGS" Publication of the
Ukrainian American Youth
Association, Inc.

Видання
Спілки Української Молоді
Америки, Інк.

Published every two Months
Виходить раз на два місяці

Editor
W. DAWYDENKO
Executive Editor
V. KOVAL

Головний редактор
В. ДАВИДЕНКО
Відповідальний редактор
В. КОВАЛЬ

Редакція і Адміністрація:
"THE WINGS", 310 E. 6th St., New York 3, N. Y.
Листування:
"THE WINGS", P.O. Box 211 Cooper Station,
New York 3, N. Y.

Subscription Rates:

One year \$3.00
Six months \$1.50
Subscription rate in Foreign
Countries in American
Dollars.

Передплата:
в ЗДА і Канаді:
На пів року \$1.50
На рік \$3.00
В інших країнах — з
рівновартості долара

ЗМІСТ

Вол. Стойко — Шляхом націоналізмів	1
В. Січинський — Культура на Україні в добу Пере- яславської угоди	4
Ярослав Гриневич — Гей, у лузі	6
Алла Косовська — Великий Куфт	8
Богдан Рубчак — З мініатюр	9
Al — Чінг — Сурмач	11
Макс Філіо — По той бік можливого	13
СУМ живе, працює і росте	18
Л. Миронович — Третій Всеамериканський Маніфес- татійний Здвиг СУМА	18
Валентина Юрченко — Сумівські вогні	19
Лист англійського вояка	19
Р. Татарновець — Непрочитаний лист	20
Створімо власні фотоархіви	21
Ігор Соневицький — Музичне оформлення українсь- ких радіопрограм	22
Освітлення сцени	23
Роман Маринович — Як ще довго?	25
Петро Кізко — Як я помстився над Мухою	29
"Хоробрий пожежник"	30
Чи мусите Ви змінити Ваш характер?	31
З нових видань	32
З листів до Редакції	33

Читайте, передплачуйте і поширюйте пер-
ший в Америці молодечий журнал "Крила",
що в кожному багатоілюстрованому числі по-
дає новинки з української та світової літера-
тури, мистецтва й науки, вістки зі світу і з по-
важеної України та широкий огляд праці сумів-
ських організацій на всіх континентах.

Ч. 3 (19), ЖОВТЕНЬ — 1954, РІК ВІД. IV

ДО НАШИХ ПЕРЕДПЛАТИКІВ

Дорогі Друзі і Подруги!

За три роки існування журналу „Крила” Головна Управа Спілки Української Молоді Америки зустрічалася з великими труднощами в розбудові його фінансової бази.

В першому році розповсюдження журналу було побудоване на кольпортажі, що себе не винімав. В останніх двох роках ГУ рішила збирати передплату, і на сьогодні ми маємо 2.500 передплатників, які в переважній більшості є членами СУМу в ЗДА і Канаді. Виглядало б, що таке число передплатників, коли вчислити й кольпортаж журналу, повинно забезпечити фінансову сторінку журналу. Та на практиці воно виглядає інакше. Журнал натрапляє на чимраз більші труднощі. Причин далеко до-щукуватися не приходиться. Із згаданого числа передплатників 30% залигають щонайменше за декілька чисел журналу, пересічно на \$3 від передплатника, що становить більше \$2.500. Прикро, але мусимо згадати, що наші сусіди — сумівці із Канади — мають найбільшу заборгованість, і не поспішають відновити передплату на 1954 рік, хоч отримують із цим числом третє число в цьому році, а тим самим залигають за піврічну передплату.

Дещо краще справа стойть в ЗДА. Правда, поодинокі передплатники не поспішають вирівнювати свою заборгованість, як також вносити передплати. Мало проявляють ініціативи Управи Осередків СУМу обох країн, хоч для членів-сумівців у ЗДА передплата журналу є обов'язкова, а для сумівців у Канаді добровільна, однаке, на нашу думку, журнал виконує свою роль і ним повинні боліти сумівці обох країн.

Дещо гірша справа з передплатниками нечленами СУМу. Не маючи змоги оплатити спеціального адміністратора, ГУ не може вести переписки з усіма передплатниками і кожночасно нагадувати їм про їх борг чи передплату. Ми вислали картки із вказаною сумою заборгованості (до деяких передплатників декілька разів), але на наше звернення в більшості випадків відповіді не дістали. Така несолідна постава цієї частини передплатників негативно впливає на точну появу журналу.

„Крила” не є жадним доходовим підприємством. „Крила” вдержуvalisya за рахунок фондів ГУ, з малих пожертв на пресфонд, передплати і кольпортажі. Про завдання і важливість журналу хіба не будемо тут писати. Самий зміст і форма говорять за себе.

Журнал ми також висилаємо до Англії, Бельгії, Німеччини, Австралії, Аргентини, Парагваю і інших країн. За це ми грошей не беремо. Вважаємо своїм обов'язком допомогти молоді, і Ваше вирівняння заборгованості за минулий час та своєчасна передплата на 1954 рік будуть головним вкладом в цю допомогу.

Дозволимо собі подати деякі інформації:

1. Передплата на 1954 рік виносить \$3. На цю суму Ви повинні отримати 6 журналів. Якщо б Ви не отримали згаданої кількості, остача буде перечислена на наступний рік.

2. Кожний член СУМу в ЗДА зобов'язаний передплачувати журнал — це є рішення З'їзду. Передплата сумівців у Канаді є добровільною, але віримо й числимо на їх підтримку.

(Закінч. на стор. 34)

ШЛЯХОМ НАЦІОНАЛІЗМІВ

Даремне, вороже, стоїш, —
Тяжка стопа твоя — непевна!
Рука раба стискає ніж,
Земля і рід злилися кревно.
Е. Маланюк

Остання світова війна була одним із чинників історії, що стимулював, чи скріпив розвиток соціально-політичної думки і витворив обставини, що прискорили поширення й закріплення національної ідеї в цілому світі.

Друга світова війна, що охопила всі континенти, захистала колоніальні режими західніх держав, зломила імперіалізм фашизму та націонал-соціалізму і виказала достаточно крах марксистських теорій про класові, а не національні інтереси. В тім напрямку проходить і повоєнний розвиток політичних подій, в яких домінують національний революції, що ведуться **за право людини і за волю народу - нації**, а не клас, одиниць, чи „диктатури пролетаріату”.

Однак, чи не є це іронією нашої доби, що ту повну посвяти відданість та шляхетні прагнення національних сил дуже часто використовує найбільший ворог національної (і не тільки національної) свободи, — інтернаціональний комунізм, керований московським імперіалізмом? Одною з причин такого стану є те, що поважна частина державних мужів Заходу, зв'язана багажем минулого, не хоче бачити сьогоднішнього дня таким, яким він є, а дивиться через імперські окуляри минулого століття. А далі, є й такі, що хоч звільнились від ілюзій уchorашнього дня, але не завжди мають вистачальне зrozуміння наростаючих ідейно-суспільних сил, які домінантно впливають на нашу сучасну дійсність. Дуже підтягається всі націоналістичні рухи під штамповану форму фашизму чи націонал-соціалізму, хоч вдумливий спостерігач уже з самої назви може бачити, що мається до діла з різними явищами.

До речі, і в українській спільноті зустрічаємо одиниці, які ігнорацією відгородились від процесів, що проходять в житті їхньої спільноти, і стараються все втиснути і зінтерпретувати за колись вивченими парт-кличами.

А тим часом поступово молоде покоління включається в суспільне життя і скоро стане відповідальним фактором в його розвитку. Та щоб з повною відповідальністю зустріти майбутні завдання, потрібна солідна підготова не завченням клічів, а вивченням в основі сьогоднішніх суспільних рухів.

У нашій статті хочемо, з нагоди відзначення в цім році 25-х роковин боротьби організованого українського націоналізму, зупинитись над розвитком націоналізму, особливо українського і відмітити головні постулати заłożень та стремлінь українського націоналістичного руху.

З НАРОДУ... НАРОДОМ... ДЛЯ НАРОДУ...

Це широко знане окреслення демократії*) величим президентом ЗДА, А. Лінкольном, дуже добре допомагає схопити суть розвитку націоналістичної ідеї (не домішок чи спокривлень). Бо ідея нації зродилась і виросла з широких кругів **народу**, оформилась **народом** і служить та бореться за інтереси цілого **народу**.

Ідея націоналізму — це старе і нове явище. Бо хоч модерне визначення поняття нації, а вслід за нею й націоналізму відносно нове, бо датується з XIX, чи радше кінця XVIII століття, від Великої Французької Революції 1789 року, ідея нації жила і оформлювалась століттями, прикраючи різні форми в різні епохи людського життя, або, як це стверджує знавець націоналізму, Ганс Когн: „Обое, ідея і форма націоналізму, розвинулись до доби націоналізму. Ідея сягає назад до періоду старої Греції, і відновлюється в період Ренесансу і Реформації”. (*The Idea of Nationalism*).

Національні почуття спостерігаємо від найдавніших часів людської історії, як в старовинному Китаї, Греції (відгородження від чужинців), в Римі, певні прояви в середньовіччі, а відтак під час Реформації. Здобуток в розвитку національної ідеї в той час формулює історик Fittic в такий спосіб: „Головним осягом Реформації є модерна держава... Фев达尔на нація мусіла пройти через затяжне XVI століття, щоб мати вплив на модерний світ.”

Не мале значення в оформленні теперішнього розуміння нації мала широко закроєна в Західній Європі політична дискусія над справою суверенності, яка тривала з XVI до половини XIX століття і, можна сказати, закінчилася ствердженням Руссо, що суверенність лежить в „загальнім бажанні” народу.

Яскраві відблиски національної ідеї до періоду модерного націоналізму бачимо, напр., в Греції під час воєн, з Персією, чи у Франції в період столітньої війни.

Особливо відбивається живучість ідеї нації в українському народі. Можна з повною відповідальністю твердити, що історія українського народу — це історія українського націоналізму, його турботи за державний розвиток і забезпечення громадян під час державності, а також шукання шляхів визволення та боротьба за волю і права під час поневолення.

Спадщина княжої доби напоєна національною гордістю та турботою за землю свою. Літописець словами

*) „Уряд з народу, народом, для народу, ніколи не зникне зі землі.” — A. Lincoln, *Gettysburg Address*. (J. N. Figgis, „Political Thought in the Sixteen Century” Vol. III. p. 738.)

Святослава Завойовника закликає „не посрамити земли Рускиє”, а автор „Слова о Полку Ігоревім” з жалем звертається до князів: „уже понизить стягъ свои, вонъзить свои мечи вережени, уже бо выскочисте изъ дѣнней слави: вы бо своими крамолами начасть наводити поганыя на землю Руською”, а далі з туюго й гордістю згадує повні слави часи, — „о стонати Руської земли, помянувші пѣрву годину и пѣрвихъ князей”. А яке зворушливе задовolenня пробивається в Данила „руськия земли игумена”, коли дістав він дозвіл єрусалимського короля Балдуїна запалити лампаду на Господнім Гробі „за всю руську землю”!

Здоровий дух українського націоналізму здвигнув геройчний період української історії — козаччину. По роках неволі відроджується туга за волею; любов і відданість нації; честь і відвага степовика. Народ піднявся проти гнобителя за „древній вольності свої”, і як колись, жертвую все, щоб вільною була „отчизна наша Українська”, як пише літописець Величко.

Національні почування і прагнення того часу відображені в універсалах, політичних писаннях, літературі і. т. п. Дуже вартісно з того погляду є „Історія Русів”, в якій автор, вийшовши з заложення, що український народ від початку свого існування був відрubний від москалів і поляків, висвітлює історію України.

Сама побудова Української Держави, де поділ на верстви мав дуже нестійкий характер, де ніякі права не існували виключно для одної верстви, де хоч ділична, княжа влада походила від народу, народ мав змогу висловлювати свою думку в державних справах і де доступ до державної і суспільно-економічної діяльності був відкритий для громади з усіх верств народу — була одним з головних факторів, що скріпив національну єдність.

Подібне розуміння нації, „як органічної спільноти рівноправних всіх верств українського народу, притаманне й добі козаччини. Вислів цьому дає Й Шевченко, який рішуче відкидає пропаговану тоді боротьбу класів і закликає всі верстви українського народу: „Обніміться, брати мої... нехай мати усміхнеться”. (П. Мірчук, „З мого духа печаттю”).

До речі, козаччина своїми передовими ідеями в соціальній і політичній ділянці значно випередила Захід. Ідеали, що їх видвигнула козаччина, перекликаються з ідеалом „воля, рівність, братерство” пізнішої Французької революції, яка дала початок новій добі, добі націоналізму.

З НОВОЮ СИЛОЮ...

Прихід у XVIII ст. нації, як формативної сили, в противоставленні універсалізмові і феодалізмові середньовіччя, зумовили соціальні, політичні, релігійні, літературні і пра-вознавчі фактори, які були скріплени ідеологією і чином Французької Революції, а далі наполеонівськими війнами та національними і соціальними революціями 1848 року.

Наукові сили того часу з ентузіазмом взялися за піз-навання минулого і сучасного свого народу. У висліді постали вартісні праці з історії, етнографії, філософії, націополітики і. т. п., письменники і поети відгребують сторінки своєї нації і оспівують їх для розбудження національних почувань свого народу.

У висліді різноманітного студіювання національного „я”, формуються нові погляди на націю, нпр., знаходимо в той час тригранне розуміння нації: а) нація, як народня воля, зорганізована в державу (Франція), б) нація, як душа народу (Німеччина), в) нація, як вільна політична індивідуальність (Бельгія, Італія, балканські держави і в загальному поневолені нації).

У різних народів висуваються на політичну арену провідники націоналізму, появляється ряд теоретичних праць, що дають філософічну підставу для націоналістичних рухів, між ними й псевдонаукові, що спричинили викривлення шляхетної ідеї деяких націоналізмів.

Хоч розмір журнальної статті не дозволяє нам зупинитись над теоріями західних націоналізмів, хочемо відмітити деяких з теоретиків, що дали підстави для створення суспільно-політичних доктрин нашого століття. Англія висунула теоретиків демократичного націоналізму, як Джон Лок і Джон Міл, дати яким розробили підстави модерної демократії, висуваючи індивідума, як двигуна історії, та висвітлюючи її відношення до спільноти. Італієць Джозеф Мацціні та мадяр Лев Кошута — проповідники визвольного, демократичного націоналізму, які проголосували, що нація є головним рушієм модерного поступу. Між теоретиками, що створили філософічну базу для націонал-соціалізму, проповідник відродження німецької нації, И. Г. Фіхте, що закликав німецьку націю об'єднатись в один вояовничий батальйон, голосив приналежність німців до типу шляхетних спільнот (поділяючи спільноти на шляхетні і рабські), Ф. Ніцше, який відкидав християнську мораль розробленням філософії „надлюдини”. Француз А. Гобіно та англієць Г. С. Чемберлен, які розробили расові теорії, що їх далі так злоніно розвинули Г. Трайчке і А. Гітлер.

В українській історії XIX століття значило упадок національного напрямтя та затемнення національної ідеї московськими та інтернаціоналістичними впливами. Однак, наперекір духові цього часу, українська нація в творчості Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка дісталася палкіх проповідників волі і незалежності. Ряд суспільно-культурних діячів, як Кониський, Грінченко, Бучинський та інші, формулюють національне становище проти повені чужих впливів на українську спільноту. Українська наука тепер і в минулому дала ряд праць, що демаскують ненаукові твердженні ворогів про історію та буття українського народу.

Під кінець XIX століття постає перша самостійницька організація — „Братство Тарасівців”. 1900 року, основоположник нового українського націоналізму, Микола Міхновський, у своїй брошурі „Самостійна Україна”, яка стала згодом програмою Революції. Української Партиї-РУП, оформлює постулати єдиної, соборної самостійної України. Націоналістичні ідеї М. Міхновського лягли в основу тоді зорганізованої Української Народної Партиї. Глибокі націоналістичні настрої молоді того часу були заманіфестовані на Сокільському та Студентському З'їздах. А глибоке національне відчуття проявилось у всенародних визвольних змаганнях з увінчанням їх Четвертим Універсалом.

По програних визвольних змаганнях ідея націоналізму охоплює широкі кола українського народу. На західніх

землях постає бойова організація — УВО, на східніх і центральних землях націоналістичні ідеї стають домінуючими в літературі, а далі виникають визвольні організації — СВУ і СУМ, на Закарпатті організується військово-революційна організація „Воля”. 1925 року постає в Празі — Група Національної Молоді, в Подебрадах — Легія Українських Націоналістів, а 1926 року у Львові організується Союз Національної Молоді.

Д-р Д. Донцов, давній радикальний самостійник, висувається в 20-х роках як ідеолог українського націоналізму в своїх працях, що з них головна — „Націоналізм”, і публіцистичних писаннях „Літературно-Наукового Вісника” та „Вістника”.

Тим часом відбувається підготова об’єднання політичної роботи розрізнених націоналістичних груп. Для уstanлення світоглядових і програмових заложень, відбувається конференція одна в 1927-му, а друга в 1928 роках. У лютому і березні 1929 року відбувається Конгрес, за участю представників усіх українських земель, на якому оформлюється Організація Українських Націоналістів. УВО перетворилось у військову референтуру ОУН.

ЗІ ЗНАМЕНОМ ТРЬОХ ЛІТЕР...

Організований націоналізм, оформленвшиесь як вислів продовження боротьби за незалежність, видвигнув, у противагу до опортуністично-парламентарної практики усіх тодішніх політичних партій на ЗУЗ, концепцію національної революції та обґрунтував її три періоди: а) підготови, б) зрыв-дії і в) закріплення державності.

Своєю діяльністю ОУН старалася наблизити осягнення мети шляхом протиокупанських акцій, через виховання цілого народу на нових революційних основах та через втягнення якнайширших кругів у визвольну боротьбу. У своїх виданнях, в краю і закордоном („Бюлєтень”, „Розбудова Нації”, „Юнак”, „Український Націоналіст” і ін.) розгорнено розробку ідеологічних і програмових заложень та визвольних постулатів націоналістичного руху.

Широка бойова діяльність ОУН, яка була не ціллю, а засобом, притягала увагу свого і чужого громадянства, а політичні процеси над українськими революціонерами були добрим інформатором для чужинецьких журналістів про прагнення українського народу. Яке враження викликав суд над Біласом і Данилишиним видно з листа зі Львова, опублікованого в „Розбудові Нації” ч. 1-2 за 1933 рік: „... Такого процесу ще в нас не було за ціліх останніх 12 літ та хіба ніяка подія не потрясла так глибоко цілою нацією, не знайшла такого відгомону серед найширших мас та з’единила ціле розбите громадянство в однім почуванні, як смерть Данилишина і Біласа. Моральна сила малоосвічених хлопців, їх віра в ідею, їх просто неймовірна постава спричинили те, що не лише вони (яких перед тижнем власне громадянство окрічало мало-що не бандитами) вийшли світлими героями, але побідною вийшла також організація, до якої вони належали.” Або ось що писав С. О. в статті „Новорічні рефлексії” („Свобода” 20. 1. 1933 р.): „Чим був український рух в очах поляків і польської преси? Передусім рухом неіснуючої нації, якісно „українців” (конче в лапках), смішною претенсією незнаного племені зрівнятися з історич-

ними націями. Коли ж цей рух прибрав гостріших форм — його просто плямовано як бандитизм. Тепер, від якихось двох-трьох літ, а особливо в останні місяці, все змінилося, або зачинає радикально змінятися. В „АБЦ,” варшавському органі ендесії, з’явилася довжелезна стаття чолового публіциста партії А. Новачинського, п. з. „Вернігора”, де широко оповідається про культурні досягнення українського руху, про його політичний розмах, про те, що треба не спускати з ока того руху... неіснуючого народу. А прикінці... що представники нового руху „знають добре, що прокинувся люд, що став на ноги народ і що розпочався неминучий, нормальний біологічний процес визволення молодого й здорового племені”.. (за „Розбудовою Нації” ч. 1-2, 1933, ст. 38).

Напередодні свою десятиліття прийшло скласти Організації Українських Націоналістів численні жертви в боротьбі за Карпатську Україну, між ним впали широко знані М. Колодзінський, Ф. Тацінець З. Косак, О. Блетів та ін. В тім році згинув з большевицької руки основоположник і провідник ОУН полк. Евген Коновалець.

Не зважаючи на жертви, сітка ОУН охоплювала всі закутки ЗУЗ, Буковини, Закарпаття та осередки української еміграції в різних країнах. За десять років вирошли нові кадри, повні свідомості своїх завдань, готові віддати все за честь і волю нації. На них і обперлась організація в часи „непокірних сорокових років”.

Передбачаючи, що розвиток воєнних подій охопить і українські землі, організація повела в тому напрямі приготування. З одного боку, військова підготова і підготова похідних груп, а з другого ініціатива для створення координаторного центру на еміграції, що увінчалася створенням Українського Національного Комітету, який об’єднав еміграційні чинники, крім групи полк. А. Мельника.

22.VI. 1941 р. розпочалася німецько-советська війна, а в дні відходу советських військ зі Львова, у вечірніх годинах 30. 6. зібрались у Львові Українські Національні Збори, проголосили відновлення Української Самостійної Держави та схвалили ініціативу ОУН, покликавши Українське Правління з Ярославом Стецьком як його головою-прем’єром. В кілька днів опісля створено Українську Національну Раду з д-ром К. Левицьким, сенатором українського політичного життя, б. прем’єром ЗУНР, у проводі. (М. Лебедь, УПА, ст. 15)

Річ ясна, що така постава не відповідала лінії німецької політики і, як і треба було сподіватись, „відповіль гітлерівської Німеччини прийшла негайно. На Акт 30 червня Німеччина відповіла безпосередньою реакцією. Через кілька днів по проголошенні відновлення Української Держави з’явилися у Львові команди СД і гестапо для окремих доручень і — коли заходи німецької сторони, щоб відкликати державний Акт, зустрілися з рішучою відмовою, — заарештовано Голову Уряду — Ярослава Стецька і деяких членів цього ж Уряду, Провідника Організації Степана Бандери і ряд ії членів” (там же ст. 16).

З огляду на те, що часто чуємо закиди, чому організація висунулась на перший план у творенні Акту 30-го червня, наведемо частину з широкої відповіді С. Бандери: „Ті, хто шукають матеріялу для обвинувачень, вбачають за цим амбіції, жадобу влади, перегони, щоб

В. Січинський

КУЛЬТУРА НА УКРАЇНІ В ДОБУ ПЕРЕЯСЛАВСЬКОЇ УГОДИ

Советська політична пропаганда намагається вмовити, що завдяки так званій Переяславській угоді 1654 року, коли прийшло ніби „возз'єднання” України з Московським князівством, зокрема на культурному полі в Україні виявився „благодатний” вплив російської культури.

У цій статті хочемо представити справжній стан культури на Україні в добу гетьмана Богдана Хмельницького і раптове обніження цього стану після Переяславської угоди. Хоч в добу Хмельницького Україна була в революційному стані, у боротьбі за соціальні здобутки та в постійних війнах з Польщею, культурний стан України був на високому рівні у всіх галузях життя і побуту, — на значно вищому, ніж в інших частинах Східної Європи. Це впадало в очі всім подорожникам, що відвідували Україну, зокрема чужоземним послам, що були при гетьманському уряді.

Хтось нас не випередив і т. п., а не хочуть бачити того, що наочно виявилося в живій дійсності. Отже тут вирішальними були три питання: питання самого переведення пляну, питання відповідальності і питання збереження зайнятих позицій. Все, що було зроблене в червні-липні 1941 р., можна було провести тільки порядком революційним, захопленням німців розполохом, дуже швидким і рішучим діянням. Це могла і мусіла підготувати й організувати сама ОУН. Якби справа була спрямована на рейки спільної, міжорганізаційної дії, гестапо заздалегідь її спаралізувало б... Коли не було змоги в даній ситуації зброєю оборонити українську державність, то було конечно, щоб ті, хто її очолили, не ховались ніяким способом і не зреклісся її під жадним тиском. Революційна ОУН вважала, що мусить взяти на себе відповідальність і обов'язок відстоюти перед світом і перед ворогом право і волю українського народу... Інші політичні чинники були готові йти цим шляхом доти, поки не дійшло до неминучого, одвертого конфлікту з Німеччиною.” (С. А. Бандера, Слово до українських націоналістів-революціонерів за кордоном, ст. 18, 19).

В роки другої світової війни ОУН не тільки що віlstояла морально-політичні позиції революційно-визвольного руху, але зуміла поширити організаційну сітку і впливи на всій українській території та створити передумови і основний вклад в організування і розбудову нечуваної в історії людства революційної армії — Української Повстанської Армії. За почином ОУН, організується підпільний уряд — Українська Головна Визвольна Рада, а далі, за підготовкою ОУН, відбувається Конференція Поневолених Народів, що в висліді закінчується створенням антибільшевицького Бльоку Народів.

(Закінч. в наступному числі)

Павло Алепський з Сирії, який був на Україні в 1654 і 1656 роках, каже, що скрізь по українських містах бачив гарно побудовані domi з скляними вікнами і чудовими садками. По містах були лазні для мешканців, скрізь на дзвіницях бачив він годинники, а на площах — водограї. Про соціальну опіку пише Алепський, що „в козацькому краю у кожному місті та кожному селі є domi для бідних і сиріт. Хто туди заходить, дає милостиню”. Українську хату чужинці ставили поруч і навіть вище від голландських та інших сільських хат найбільш культурних країн Західної Європи.

Данський посол Юль Юст, переїжджаючи через поруйноване війною Поділля, додає: „Але й останній тут будиночок чистіший від найпишніших московських палат”. Ще більший подив викликав стан освіти, виховання і науки на Україні доби Хмельницького. Згадуваний вже Павло Алепський, уперше ступивши на українську землю в місті Рашкові над Дністром, записує: „Починаючи цим містом, себто по всій Козацькій землі, ми помітили прегарну рису, що нас дуже дивувала — всі вони, за малими винятками, навіть їхні жінки та дочки, вміють читати й писати. Крім того, священики вчать сиріт і не дозволяють, щоб вони тинялися неуками по вулицях.”

Все це було заслугою українських шкіл, що були при кожній церкві, а також і шкіл вищого типу, на чолі з славною Київською Академією. За доби Хмельницького, Академія мала визначних учених-професорів і притягала молодь з усіх сусідніх країн, зокрема з московських земель, де ще не було шкіл вищого типу. Філії Київської Академії були у Вінниці і Гощі на Волині, не кажучи вже про багато інших братських шкіл по більших містах України. Київська Академія плекала не тільки літературу, чужі мови і загалом гуманітарні науки, але також природничі й точні науки, зокрема медицину, математику, астрономію. Чужинці, які відвідували Східну Європу та порівнювали Москву з Києвом, відмічали, що найвищі царські достойники та міністри не тільки не знали чужоземних мов, але більшість з них не вміли навіть ні читати, ні писати! Натомість на Україні не тільки українські достойники і старшина, але й звичайні ченці Київської Лаври прекрасно володіли латинською мовою. Не було також рідкістю, що український старшина, крім латинської мови, знав ще інші мови, як німецьку, французьку, італійську. Нахил і хист українців до мистецтва і всякоого ремесла

спричинився до великого розвитку мистецтва і архітектури. Відомий автор „Опису України” 1650 року, французький інженер Боплян писав, що на Україні є багато майстрів, які знають всі ремесла, потрібні для громадського життя, і що українці взагалі здібні до всякого роду мистецтва. Те саме підтверджують венецький посол Альберто Віміна, Павло Алепський, шведський посол Готгарт Веллінг та інші.

Друкарство, граверство і виробництво паперу, що найкраще свідчать про культурний стан народу, були розвинені на Україні в найвищій мірі. Виробництво паперу, що постало на Україні ще в 20-их роках 16 сторіччя, за Хмельницького досягло великого розвитку, особливо славна була Радомиська папірня, що виготовляла папір для великої друкарні Печерської Лаври. Прекрасні кіївські друки, гарно оформлені, з великою кількістю ілюстрацій-гравюр розходилися не тільки на цілому Сході Європи, але мали також попит на Балканах, поміж західними слов'янами і доходили до Еспанії. Особливо великий розвиток граверства києво-львівської школи помітний від 30-их років до 1654 року, коли з'являється багато добрих граверів. Зате після 1654 року помітний раптовий підупад друкарства і граверства.

Високий рівень хліборобства, скотарства, водного господарства — це окрема велика тема. Розвиток ремесла і початки фабричного виробництва на Україні теж яскраво свідчать про високий рівень її культури і цивілізації. Зокрема на Україні був сильно розвинений хемічний промисл — виробництво поташу, селітри, пороху, далі зброярство, ткацтво, кераміка, гутництво. Україна в господарському відношенні була майже самовистачальна. Найкраще цей стан характеризує данський посол Юст Юль, пишучи, що „мешканці Козацької України живуть у добробуті і приспівуючи. Вони без мита продають і купують різні вироби-крам, займаються яким забажають ремеслом і чим хочуть промишляють. Платять вони тільки невеликий податок гетьманові.” В той же час данський посол описує неймовірні несправедливості в московській адміністрації і судівництві та страшне хабарництво в Москві. Про податки данський посол писав: „Цікаво, що нема ні одної ділянки народніх прибутків у Московії, якої б цар не монополізував і з якої не брав би своєї частини. Навіть шинки — „трактіри” по цілій Московії тримає цар і одержує від них прибутки. Кожна рибальська сітка, що дає біднякові харч, і та обложена в Москві річними податками”. Як бачимо, нічого не змінилося за останніх 300 років, і тепер податкова система під союзами притримується тих самих засад, якщо не гірших.

Перед Переяславською умовою 1654 року український нарід був свідомий небезпеки, яка його очікувала. Як пише автор капітальної „Історії Русів”, особливо противилася умові з Москвою українська молодь, що устами генерального осавула Богуна заявляла: „В народі московському панує найгірше рабство і невільництво і в них, крім Божого і царського, нічого нема власного і бути не може, і люди, на їх думку, роджені на світ ніби для того, щоб нічого в ньому не мати, а тільки бути рабами. Самі вельможі і бояри московські титулуються, звичайно, рабами царськими, і в проханнях своїх завжди пишуть вони, що б'ють їому чолом. Відносно ж посполитості народу, то всі вони вважаються кріпаками, ніби не з одного народу походженням, а накупленими з полонених і невільників. І ці кріпаки, або по-їхньому „крестьяне”, чоловіки і жінки з дітьми, за невідомими в світі правами продаються на торжищах від власників і господарів своїх поруч з худобою, а не рідко й на собак вимінюються. А продавані повинні при тім бути ще нарочно веселими, що їх купили і дорожче заплатили. Коротко кажучи, з'єднатися з таким нехлюйним народом те саме, що скочити з вогню в полум'я.”

Після Переяславської умови, чи, вірніше сказавши, Московської умови 1654 року, рівночасно з втручанням Москви в українські справи та обмежуванням компетенції українського гетьманського уряду, на Україні помітний раптовий підупад культурного і господарського розвитку. Московський уряд починає спроваджувати з України українські культурні сили і промислові вироби, щоб піднести добробут своїх „підданих”. Згодом починає обмежувати переслідувати культурну працю, зокрема права ремісничих цехів, щоб мати ринок збуту для своїх власних виробів.

Усі дослідники та історики, що займалися культурою другої половини 17 століття, однозідно стверджують, що всі школи, культурні заклади, ремесло і мистецтво в Московському князівстві постали головно завдяки українським культурним силам, які Москва приваблювала високими оплатами або просто насильно вивозила з України. І так, українські архітекти, мальари, різьбарі, друкарі, гравери, редактори, перекладачі, письменники, єпископи, вчителі, музики, співаки і різноманітні ремісники та майстри у великій кількості мусили працювати в московських землях, ослаблюючи тим культурну працю на Україні. Українські видання, як Біблія, церковні і світські книжки, шкільні підручники, словники, календарі постійно передруковувалося в Москві, але московські друки були гірші. Однаке згодом московський уряд почав обвинувачувати українські видання і самих українських культурних діячів

З НАШОГО МИНУЛОГО

ГЕЙ, У ЛУЗІ...

(Спомин луговика)

Після окупації західно-українських земель поляками, зусилля нашого народу, щоб визволитись з польського ярма, йшли різними шляхами. Поруч підпільної УВО, а потім ОУН, існували, як легальні, Пласт (якийсь час) і руханкові товариства „Сокіл” та „Луг”. Щодо останнього були поголоски, що „Луг” нібито ставиться лояльно до влади, і здібний карикатурист навіть зобразив провідника „Лугу”, б. отамана Січових Стрільців Р. Дашкевича, як то він у мундурі польського улана і в рогатці іде на згорблений коняці, — ще й додавав: „На самим пішедзя — Дашкевич єдзе”.

Однаке, поголоски були неправдиві, а ті українці, які не думали поверховно, зрозуміли, що у лугових відділах існує можливість згуртування молоді і перевищкулу її на військовий лад. Окрім вимову мав факт, що „Луг” очолював б. старшина Січових Стрільців, і те, що в ряди „Лугу” вступали бувші українські вояки та члени підпілля. Однострій луговиків нагадував однострій вояків УГА. Те саме — руханковий виряд. Коли ж до цього, при зустрічі зі мною у Львові, висловився про „Луг” позитивно визначний громадянин і бувший голова „Соколів” проф. Іван Боберський, мені стало ясно, що „Луг” в майбутньому може у відбудові нашої збройної сили відіграти таку саму роль, як колись давніше наші „Соколи” та „Січі”.

Засновником „Лугу” в Надвірнянщині був адвокат д-р Валерій Банах. Хоча з причини старшого віку та певних фізичних недомагань він ніколи не служив при війську, проте відзначався організаційним хистом. Завдяки його невтомній праці „Луг” у політичному Надвірнянському повіті, який обіймав три судові повіти — надвірнянський, делятинський і солотвинський — став під оглядом чи-

у „латинській ереці” і західній орієнтації, вимагаючи, щоб на Україні всю культуру і зокрема мову переробити на московський штиб.

Відомий російський дослідник культури і науки, Пекарський, так характеризує тодішні відносини: „Кияни були в ділянці народньої освіти в Росії головнішими діячами: усі важливіші переклади з старовинних мов, всі знамениті трактати про догмати віри, всі проповіді, більша частина поетичних творів про звеличення перемог і достойників, театральні твори — все це писалося вченими малоросами або під їх безпосереднім доглядом.”

З усього цього ясно бачимо — хто, коли і яким способом скористав з Переяславської умови 1654 року!

сельности та якості луговиків на першому місці у нашій Гуцульщині.

В рядах членів Надвірнянського „Лугу” я пережив мілі години серед молоді, коли то на майдані Народного Дому переводив військовий впоряд луговиків, або в залі Народного Дому розповідав про наші недавні визвольні змагання.

Хроменки, Штуняки, Келимани, Совідерські та ін. — це була та ідейна міщанська молодь Надвірної, що гуртувалася в „Лузі”. Тут ішла поважна робота — хоч не раз бували в ній цікаві епізоди.

Одного вересневого дня 1936 року мав відбутися в Надвірній річний повітовий здвиг членів „Лугу”. Польський віце-староста магістер Цайс дав д-рові Банахові на це свій дозвіл дуже нерадо, при чому зажадав, щоб відділи „Лугу” не зважилися маршувати вулицями Надвірної — і щоб після вправ зразу розійшлися.

Це була неділя пополудні, коли на широкому майдані за містом, по другому боці залізниці, зібралися відділи луговичок і луговиків. Луговички у темних спідничках і багато вишиваних сорочках, — луговики у своїх одностроях і у вишиваних сорочках. Біля „цивіля” д-ра Банаха зібралася „військовий штаб”: бувший сотник і клідір кінноти Січових Стрільців Франц Борис, б. клідір гуцульської сотні УСС сотник Гриць Голинський, чотар М. Дем'янчук, хорунжий Олько Саноцький і ін. Луговички вправляли барвними хустами, а луговики — палицями, а також вставляли вежі. По вправах порядку на військовий лад відділи перейшли перед позитовою луговою старшиною.

Та замість того, щоб здвиг закінчився і щоб зібрані луговики розійшлися, як це зарядив пан віце-староста, всі лугові відділи помаршували до міста. Бічними дорогами, поміж міщанські хати та сади відділи числом понад тисячу молоді вмаршували на гостинець т. зв. вулицею Станиславівською, а опісля увійшли на вулицю 3-го Мая, де містився будинок староства.

Попереду йшов д-р В. Банах в однострої сотника, біля нього — правдиві сотники Франц Борис і Гриць Голинський та інші б. старшини і підстаршини УГА, між ними і я.

Співаючи стрілецькі пісні, маршував відділ за відділом, — за пішими луговиками посувався поважно відділ лугової кінноти в козацьких одностроях. Поява цього відділу викликала серед сусідів таку паніку, що видно було як зачиняються двері та вікна будинків і склепів.

Знечев'я з-за одного будинку, з його підвір'я вискочив відділ польської поліції і, мов живоплотом, загородив луговому походові дальшу дорогу. Тоді лугові відділи пішли вправо і далі вийшли на левади, на березі ріки Бистриця. Тут похід розв'язався, а лугова молодь і ми, бувші вояки, пішли з почуттям перемоги додому.

Іншим разом повітова лугова команда у Надвірній дала наказ, щоб члени „Лугу” зійшлися на могилі хорунжої УСС Софії Галечко у Пасічній, щоб там впорядкувати могилу і вшанувати пам'ять жінки-вояка.

Я тоді вибрався разом з д-ром Банахом скоріше до Пасічної, щоб розглянутися в положенні. По дорозі ми зустріли польських поліцистів з багнетами „наостро”. Оподалік цвинтаря стояв вже цілий відділ польської поліції. Ми відійшли, щоб нав'язати контакт з проводом місцевого „Лугу”.

Тим часом зі сторони Надвірної надійшло в поспіху авто, з якого вискочив віце-староста Цайс і підбіг до д-ра Банаха з криком: „Буй сен пан Бога, пане меценасе, цо пан виробя!?”

Ми виявили йому, що на Зелені Свята є в нас звичай відвідувати гроби померлих, і що в нашій поведінці не має нічого каригідного. Віце-староста аж вхопився за голову і закричав: „Як то панове не ведzon же в керунку Пасечній маширує тисъонце хлопства”. Я, — говорив Цайс, — дав поліції зарядження замкнути перехід дорогами, а тоді все те хлопство, — ваше „Лугі” пішли у ліс та гори і маширують сюди верхами гір. „Прошен у тей хвілі вислаць гоньцуф і одволаць дальши похуд „Лугу”, бо в пшесівним разе поліція ужне сіли, а ваше „Лугі” зостаноу розв'язонзане”.

Очевидно, вислати гінців по горах було неможливим. Польська поліція розігнала луговиків з-перед цвинтаря, а д-ра Банаха староста ще довго потім закликав на переслухання.

Бо страх має великі очі. Так було і в сусідів. Якось одного дня Великодні Свят вибралися з села Назавідова коло Надвірної церковна процесія, щоб відмовити молитви, посвятити землю і просити Бога, щоб благословив урожай.

Для більшої „паради” назавідівські луговики зняли з церковної дзвінниці дзвони і понесли його на плечах, час від часу подзвонюючи. Гомін дзвонів нісся далеко по назавідівській рівнині і його звуки враз із військовими одностроїми луговиків сколихнули умом пана комandanта постерунку в Назавідові, який вчинив сполох.

І ось, коли пан-отець відмовив молебень і кропив свяченою водою землицю, а дзвін дзвонив і дзвонив, — полями з Надвірної посунуло в напрямі на Назавідів якесь „військо”. За хвили учасники процесії впізнали, що це — не військо, а розстрільна польських поліцистів з Надвірної, яких залярмовано, що українці кличуть дзвоном до повстання проти поляків.

Зустрівши церковну процесію, польські поліцисти та поліційні агенти збентежені відійшли. А процесія пішла собі далі полями...

Від цього часу минуло років сімнадцять-вісімнадцять. За цей час Надвірна пережила окупацію большевицьку, далі німецьку, з чим зв'язаний був погром свідомого українського активу. Тепер там господарюють большевики. Чимало луговиків з Надвірнянщини згинуло в рядах УПА та Української Дивізії, багатьох розстріляло Гестапо та закатувало НКВД.

Політв'язень. Скульптура А. Дарагана

Укрившись у вересні 1939 року від вивозу до Берези Картузької, голова повітового „Лугу” в Надвірній, д-р Валерій Банах попав у Станиславові в більшевицьку тюрму, а потім більшевики вивезли його у Донбас, де він загинув.

З рук більшевицьких опричників згинув також луговик клідір гуцульської сотні, славний сотник УСС Гриць Голинський, який тоді проживав у горах в своїй „Полянці” біля Микуличина.

У підвалах Гестапо, у Krakovі згинув командант надвірнянського „Лугу”, хорунжий Володимир Хроменко, гарний і надійний, молодий віком український патріот родом з Надвірної.

На північ від Галичини, у Грубешівщині, на Холмщині,

Алла Косовська

ВЕЛИКИЙ КУФТ

„Великий куфт” — уривок з підготовленої до друку повісті п. н. „Гірський вовк”. У цій повісті авторка змальовує життя й загибель української родини в 1930-х роках під Советами. Неугнутий ворог большевизму лікар Борис, його брат, письменник Андрій і Андрієва жінка Тай — головні персонажі повісті. Молоді люди, вони жили, працювали й вірили в те, що їхне життя може бути корисне для України.

В поданому нижче уривку Андрій і Тай, що приїхали до Бориса на Кавказ у відвідини, де він працював, відбувши заслання на Соловках, — беруть участь в народному святі осетинів — „великому куфті”.

— Сьогодні великий куфт, — сказав Борис, входячи в малу саклю, яка правила тепер за спальню його гостям. — Напевно, прийдуть запрошувати нас і незручно буде відмовлятися. Ти вже відклади свою роботу, Андрію, підемо поглянемо, як осетинський народ веселиться.

Андрій підвів голову від стола, закиданого аркушами списаного паперу.

— Авжеж, підемо! — втрутилася в розмову Тай, зачісуючи перед дзеркалом своє м'яке, кучеряве волосся. — Це дуже цікаво. Я бачила вчора, як встановляли казани на три ногах і кидали в них баранячі туші.

— Чудні ці осетини, вони варять баранину, але споживати юшку я їх ніяк не намовлю, — виливають собакам, — зауважив Борис.

Андрій дивився на брата, відкинувшись на спинку стільця:

— Де ти був сьогодні вночі?

— На площині,¹⁾ — по павзі, неохоче відповів Борис.

— Що ти там робиш?

— Про це довго балакати, — начебто за-

1) Рівнина на Кавказькому передгірї.

згинув від польської засідки колишній клідір кінноти Січових Стрільців, луговик сотник Франц Борис.

А в боях проти большевиків, німців та поляків і в їх тюрях віддали своє молоде життя за Україну тисячі луговиків та луговичок.

Тож згадаймо ми всю ту лугову братію й лугових посестр як тих, що в найважчих умовинах життя народу тримали високо наш національний прапор, готові завжди боронити честь свого народу.

Ярослав Гриневич

вагався Борис, а потім додав рішуче: — Але як хочете, то розповім.

Він сів на край ще не застеленого ліжка. Обличчя його стало холодним і суворим.

Тай, передбачаючи серйозну розмову, кинула гребінця і сіла на ліжку поруч з Борисом.

— Чотири роки на Соловках не минули для мене безслідно, — почав Борис і його уста стиснулися жорстко і вперто. — Те, що я бачив там, на півночі, примусило мене на віки зненавидіти тих, хто створив це пекло на землі. Де б я не був, я буду використовувати найменшу нагоду, найменшу можливість віддячитися чекістам за ті нелюдські страждання, що їх терпить мій народ. Тепер я ді помагаю абреям.²⁾ Це ті, що своєю працею створили собі такий-сякий добробут, який у них відняв уряд. Вони мстяться за це на комуністах, ну, а я їм допомагаю. Знаю, що вам, чистим душам, навіть слухати про це страшно, а я свою душу занапастив ще там, на Соловках, коли власними руками задушив помічника начальника „командировки”.

Він замовк і вступився в очі Андрієві, який дивився на нього з прихованим жахом.

— І ні трохи за тим не жалю, бо мстився за Василя Негоду. Цей катюга звелів обіляти Василя водою і голого виставити на мороз. За п'ять хвилин мій друг обернувся на крижану статую. А наступного ранку його ката знайшли задушеним, і задушив його я!..

Борис підвівся і великими кроками почав міряти саклю. Всі мовчали. Повернувшись, Борис побачив просто перед собою великі скорботно-ласкаві очі Тай, і спинившись перед нею спітав:

— Засуджуеш мене, убивцю?

І, охоплена поривом глибокої ніжності й подиву, Тай простягнула до нього руки і тремтливим голосом сказала:

— Я розумію тебе, інакше ти не міг зробити, але напевно тяжко жити тобі з цим на душі?

Борис узяв її руки в свої, поцілував одну по одній, і відповів уже звичайним своїм тоном, усміхнувшись і злегка тріпнувши головою:

— Ні, не тяжко, я жилавий — витримаю!

Андрій мовчав, глибоко схвилюваний оповіданням брата.

— Як же не довідалися, хто вбив? — по вільно вимовляючи слова, нарешті запитав він.

2) Абреї — так називають на Кавказі повстанців.

— Та так і не довідались. Ніхто не міг собі уявити лікаря в ролі убивці. А хто й додавався — мовчав, бо мене любили, а його ненавиділи. Крім того, у начальника з ним було якесь тертя, і він в глибині душі був радий, що його ворога усунули з дороги. Так і замазали справу.

Борисову мову перебили: відчинились двері і на порозі стали три мальовничі постаті — три старі осетини з довгими аж по груди сивими бородами. В нових баранячих папахах і в черкесках, хоч старих, але з яскраво начищеними гозирями. Вони низько вклонялись і говорили всі разом каліченою російською мовою:

— Просимо доктора Бориса на наш куфт, і брата його просимо, і жінку його брата просимо.

В руках старики тримали кожний по великому турячому рогові, наповненому густим і чорним доморобним пивом.

Борис, злегка вклонившись, прийняв пиво і подав знак братові і Тай наслідувати його рухи.

Він випив пиво до дна і, передаючи ріг старику, сказав кілька слів по-осетинськи. Тай і Андрій зробили те саме, але сказати могли лише одне завчene ними осетинське слово: „бужник.”³⁾

Після цього старики пішли, а Тай, нервово сміючись, сіла на ліжко:

— Ой, я зовсім п'яна, — таке міцне пиво!

— Ну, вбирайтесь, мої любі, і підемо! Я лише на хвилину зійду до себе нагору, — і Борис вийшов з кімнати.

Тоді Тай підійшла до чоловіка, закинула руки йому за шию, і голосом повним сліз сказала:

— Я не знаю, чому мені так жаль Бориса. Він такий великий і сильний, а мені чомусь жаль...

Андрій, пригортаючи дружину, відповів задумано:

— Борис — незвичайна людина, і тому він ніколи не був і не буде щасливим.

Однотонно скрипіла маленька кругла гармонь, повільно й одноманітно танцювала група осетинських дівчат, повбирана в довгі неzugарні суконки, з довгими рукавами й закритими комірами. Білі шарфи, зав'язані, як у сестер жалібниць, убогі і запрані, залишали відкритими лише обличчя. Вражала біdnість одягу і млявість рухів.

Тай, яка сподівалась побачити жагучу „лезгінку” і мальовничий національний одяг, була

Богдан Рубчак

З МІНІЯТЮР

Ранок підняв палітру
Сонця, і день малює;
Ясень сонати чве,
Сині сонати вітру.

В променях з брам одкритих
Мрій мерехтять палати:
В них би життя прожити,
І про життя не знати.

**

Квіток-фіялок вечір назбирав,
І їх поклав на білім підвіконні,
А, пливучи по небі, місяць сонний
Старі монети розгубив мік трав.

Незнайдені, лежать вони в півсні
(Іх ранок з рос промінням позбирає...)
Радію я: в мое вікно безкрай
Злітаються нечутні ще пісні.

розчарована. Борис підійшов до неї ззаду і взяв за лікоть:

— Подивись, Наталочко, оце моя Заліго! Дівчина з першого ряду танцюючих, почувши своє ім’я, сказане досить голосно, звела вгору довгі вій і глянула на Тай великими, цікавими, сірими очима.

— Алеж вона вже доросла дівчина! Невже їй лише п’ятнадцять років? — здивувалась Тай.

— Тут жінки рано визрівають, але, на жаль, рано і в’януть, — відказав Борис.

— Так, вона безперечно найкраща з усіх, але я б воліла для тебе все ж таки європейську жінку. Чи ти дуже любиш її?

— Люблю? Ні, я думаю, що не дуже. Певна доза ніжності, як до дитини, її свіжість і незайманість плюс моя самотність — оце все, що мене схиляє до одруження з нею. Але я передчуваю ускладнення, бо її маті хоте продати Заліго, а мені совість не дозволяє купувати її, як телицю. Чорт знає, чим усе це скінчиться, але буду сватати. Ви з Андрійком будете моїми сватами, добре?

Тай сміючись погодилася і вони відійшли до старших осетинів, що трапезували за розстеленими ряднами.

Сиділи самі лише чоловіки. За їхніми спинами стояли жінки, подаючи страви. Навколо гасали з криком підлітки, як горобці кидаючись на шматки барабанини, чурека або курки, що їх час від часу кидали ім їхні батьки. Тай

3) Бужник — дакую

з Андрієм і Борисом зайняли почесні місця біля старих, поважних осетинів. Тай була одинока жінка, якій, як гості і європейці, дозволено було сидіти з чоловіками. Її оголені руки і шия викликали подив, і її поважні сусіди з дитячою цікавістю розглядали її, ніби ненароком доторкуючись до її легкої помаранчової сукні. Це бавило Тай.

— Скажіть, будь ласка, — звернулась вона до свого сусіда, поставного, чорнявого вчителя з сусіднього аула, — чому це у вас жінка в такій неповазі? Чому, коли ви істе, вона мусить стояти позаду? Пора вже зректися цієї варварської традиції!

Красунь Аліхан підкрутив вуса. Він закінчив реальну школу в Орджонікідзе і говорив по-російськи вільно, з легким кавказьким акцентом:

— Це адат,⁴⁾ товаришко. Але цей адат та-кож велить мені встати з коня і, з пошани до жінки, провести його за повід, коли я зустріну її десь на дорозі. Хто б ця жінка не була, товаришко!

У цей час два осетини, Вано і Вако, обидва колишні старшини царської „дикої дивізії”, посадили один навпроти одного по-турецькі і почали імпровізувати пісню. Вано співав про те, що у Вако — гарна сакля і жінка, що в нього багато баранті,⁵⁾ що сам він добрий господар і добрий товариш. Те саме співав Вако про Вано. І одноманітний їх спів, подібний до завивання вітру між скелями, наганяв глибокий сум.

„— Як гарно, що навколо стільки сонця і квітів, — подумала Тай, — а то від такого співу і самій захотілося б вовком завити”...

Вона встала і, сказавши „бужник”, відійшла знову до дівчат.

„— Вони танцюють, як манекени, — з досадою подумала вона, дивлячись на гарненькую Заліго, що рухалась, немов автоматична лялька, спустивши вниз довгі вії.

Тілі-тілі... — скрипіла гармоніка.

„— Де ж та запальна лезгінка? Ага, це ма-бути у грузинів, а осетини — це інший на-род...”

Раптом натовп роздався, насередину до тан-цюючих вилятів Борис і, відкинувшись ногою відро з молоком, яке нещасливо опинилося у нього на дорозі, почав вибивати такого несамовитого гопака, що дівчата спинились і з розтуленими устами вступилися в струнку плечисту фігуру, в черкесці та кубанці, що витанцовувала зовсім не осетинській, але якийсь чужий, захоплюючий танець.

— Бийте в долоні! — гукнув Борис по-осе-

тинськи, і дівчата слухняно заплескали в такт рухам танцюриста. Тай була в захваті. Андрій підійшов до неї і шепнув на вухо:

— Ану, Тай, підтримай, покажи, як наші танцюють.

В цю хвилину Борис, проходячи повз них навприсядки, простяг до Тай руки, і вона, відчувши приплив веселого задерикуватого по-чуття, вибігла на середину і, взявшись руками в боки, гордо закинула голову і легко пішла по колу, манячи за собою очима і усмішкою „парубка” Бориса.

— Ех, і гарний же наш гопак! — з почуттям внутрічного задоволення ствердив про себе Андрій, дивлячись на танок, який ставав чим-раз палкішим і врешті перейшов у якусь скажену метелицю.

Давно вже замовкла нудна гармонь, і тільки дівчата ляскали в долоні та весело вигукували.

Нарешті задихана, сміючись, вискочила з кола Тай, а за нею і Борис.

— Ну й ну! Оце так танок! Не те, що вони — ходять назад і вперед, як неживі, — говорив Андрій, витираючи спіtnіле чоло жінки своєю хусткою.

— Молодець, Наталичко! — сміючись, вигукнув Борис, хапаючи Тай в обійми.

— А ти, симулянте, кажеш „хворе серце”, а сам, дивись, як гопака вибиває, — говорила Тай, жартівливо відбиваючись від нього.

— Стань в першу позу танцю, Наталичко, я тебе сфотографую, — віддихавши сказав Борис, беручись за фотоапарат, що висів у нього через плече. — Готово! Зафіковано на спогад нашадкам! — Він поцілував руку своїй дамі і підійшов до Заліго, яка дивилась на цього сяючими очима. Він щось сказав їй, через що вона вся зашарілась, а потім узяв під руку і рішуче повів вперед. Вони обое підійшли до Андрія і Тай, і раптом, поборовши свою ніяковість, Заліго подивилась просто в очі Тай чистими дитячими очима і сказала, кумедно вимовляючи чужі слова: „Наталичко, лястівочко!” — і вся спалахнула рум'янцем. Радісно-здивована Тай схопила її за руки і, поцілувавши в чоло, повторила кілька разів: „Бужник, бужник, Заліго!”

— Це ти навчив її? — спитала Бориса.

— Авжеж, — ствердив він. — А правда вона гарно вимовляє „лястівочка”?

Із великого пакета з цукерками, що його приніс на куфт Андрій, Тай насипала повні жмені Заліго, і вона, по-дитячому зрадівши, побігла ділитися ними з подругами.

Потім пакет схопив Борис і жменями почав шпурляти цукерки в юрбу. Всі кинулися ловити. Зчинилася весела колотнеча. Тут вже не було різниці: чоловіки, хлопці, поважні

(Закінч. на стор. 12)

4) Адат — звичаєвий закон.

5) Баранта — стадо овець і баранів.

З КИТАЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Аі Чінг

СУРМАЧ

Кажуть, що долі нема в сурмача, лише
злидні і горе.
Він діє на мідну шкуру сурми
і чистить її.
І врешті, коли він зливає кров співом
у груди сурми,
Жовтим й блідим є обличчя його тоді.
Є такі, що убого ноочують на простій соломі,
Є такі, що аж надто знеможені, завжди
понурі,
Є такі, що у сірих ідуть уніформах.
І між ними є він, щоб будитися першим.

I

Дивне пробудження його;
Наче вражений тим, що чомусь повернулося
сонце,
Кінчає він сон.
Чому це?
Колеса колісниці ранку біжать попри нього.
Гуркотять в далечіні.

Відкриває повіки.
При світлі жарівки, що ніколи не гасне вночі,
Він бачить сурму, що висить над ним.
Здивований, втішений потім,
Збудившись зо сну,
Він бачить блискучу коханку.
В дні такі
Він локраю закоханий в неї.

Так прекрасно —
Блищить її тіло струнке
Залізним здоров'ям,
Шовкові, червоні кутаси
Прикрашають стрункість її.

Він підводиться серед соломи,
Скарж не чути, що ніч недоспав.
Обмотками ноги обмотує,
Обличчя зливає водою холодною,
Зорить на друзів, що хроплять у сні,
І руки назустріч сурмі простягає.

Надворі все в темності.
Ще ранок не примчав.
Лише бажанням ранку
Розбуджений він став.
І він іде на кручу,
І там стойть в чеканні,
І там глядить на чудо: на ранку поворот.

Звиває ніч широкі і загадкові шати
І гаснуть тисячі стомлених зір....

Світання! Мистецька наречена ранку,
Що мчить в златоколесій колісниці
Здалека, з другого кінця землі.
І світ її вітає
Пропорами на Сході.
Дивись!
Між небом і землею звершилось вроčисте
весілля!

II

Тепер він підносить
Під блакитним, ясним небозводом
До уст мідяну сурму,
І сурмить.
Сурма ковтає свіже повітря піль.
І, вдячний,
Він полям сурмить пісню бадьюру.
Закоханий в ранок шумливий,
Він сурмить — ранкову зорю —
І звуки летять в далечіні.

І все, що на світі
У власних щасті і славі
Вітає цей клич....

Розбудились ліси,
Розспівалися птиці,
І ріки кличуть
Напувати коней.
І будяться села,
Понарад берегами селянки ідуть,
І люди в сірих уніформах,
В одежі світла, виходять з своїх
невигідних кватир,
І ходять сюди і туди...

Він залишає кручу
І в натові зникає.
Відспівав вже він ранкову зорю
І викликав солдатів на сніданок.
Вже й сонце величаве
Займає небозвід
І викликає всіх їх...

III

Продовжується шлях
До — мети, що не кінчиться — неба.
Продовжується шлях
Міліонами, топтаний, ніг,

Слід коліс — ворог грязі густої.
 Продовжаеться шлях,
 В'яже разом розсипані села.
 Продовжаеться шлях,
 Вгору пнеться, вдолину біжить,
 А тепер
 Він увесь позолочений сонцем.
 І сурмач
 Машире на славу сонця,
 Маршовий він висурмлює клич.
 Безнастаний і дужий світ
 Вилітає з сурми золоті.

IV

Сірі цятки людей
 Розсипаються широко полем,
 Де на спинах левад
 Безконечна зелена трава,
 Мов божественний віттар.
 Ти послухай, заглушливий гурк,
 Грім зродився на краєчку неба.
 Ми ж вдихаємо паощі трав і землі.
 Запах диму приносить далінь.
 Ми в окопах проводимо зими,
 Наказів спокійно ждучи,
 Наче мати, що родить, і все
 На дитя терпеливо чекає.
 Наші груди і наші серця
 Загорілись великим коханням.
 І зближаємося ми до кінця,
 Що його для нас час приготовив,
 І готовимось.
 І бажає з нас кожний бажання святе
 Заслужити на смерть серед слави
 на полі бою!

V

Почалася жорстока війна:
 Безліч дужих солдатів,
 Багнети пестить зайчиками сонце,
 Піднялися з окопів,
 Почалася атака,
 На тремтячих летять ворогів.
 Смертні крики прорізують вись!
 Вже міколи не буде маршів,
 Ні бігу поривчастого ніг.
 І сурмач,
 Устами надхнений життя,
 Несамовито,
 В хвилину смерти власної сурмив.
 Його голос сильніший за всі,
 Його голос найкращий із інших,
 Він надхнений життям і молитву веде
 перемоги
 І в цей час куяя груди і серце
 пробиває його.
 Тихо впав —
 І міхто не побачив, як налаш

На землю, що й він кохав понад все,
 В його руці
 Все ж затиснена трубка.

На гладенькій поверхні сурми
 Віддзеркалились кров юнака
 І обличчя його бліде.
 Віддзеркалились теж
 Буревійна атака солдатів,
 Їх гартований бій,
 Їх замучені коні,
 Їхні бистрі тачанки.
 Сонце, сонце
 Мерехтить на поверхні сурми.

Чуєте,
 Ще співає сурма...

Переклав Ігор Шанковський

Токіо, 1954

ВЕЛИКИЙ КУФТ
 (Закінч. зі стор. 10)

сиві старці, — всі змішилися в купі, ловлячи
 ясощі і радіючи ним, як малі діти.

Андрій обурився:

— Навіщо ж так, Борисе? Треба було б
 почаствувати, як людей, а не кидати, як пісам.
 Бачиш, як вони борюкаються? Знав би, що
 вони так люблять солодке, купив би більше.

— Покинь ти свої етикети, ми тут до них
 не звикли, — іронічно примружився Борис.
 — А так усім дуже весело. Подивись, як наші
 „господа офіцери” змагаються! — І він за-
 реготовався, показуючи на Вано і Васо, що
 виривали один в одного довгу цукерку з
 паперовою торочкою на кінцях. — Царський
 уряд понадавав тут чинів та рангів непись-
 менним осетинам, щоб мати собі опертя на
 Кавказі, ну а тепер радянська влада зробила
 з них комуністів. Васо — голова сільради.
 Але ти бачив, як цей голова молився на схід
 сонця перед куфтом? Цікаво, що осетини за
 царату вважалися християнами, — продов-
 жував Борис, розкурюючи лульку, а по суті
 залишилися поганами. Бачили бичачі роги
 в церковних нішах, — вони їх прикрашають
 стрічками й різникользовими папірцями. Чим
 це не жертви? Взагалі, з богом взаемини у
 них дуже фамільярні: вони у віттарі гонять
 самогон, залишаючи частину для божого
 вжитку.

Сміючись і розмовляючи, вони пішли до-
 дому, бо сонце вже сіло і з Ціті-Хох повіяло
 холодним вітром.

Макс Філіо

ПО ТОЙ БІК МОЖЛИВОГО

(Продовження)

33. Таємничий лист

— Оце все, що я повітрушував у нього з кишені, — сказав мені Юрко, киваючи головою на купку паперів, зложених на стільці. — Якби ще в авті я не забрав у нього пістоля, напевне сьогодні вночі він усіх нас перестріляв би. Що ти вишкірився, паразите? — обернувшись він до Бельца, що, сидячи під рурою, мовчки вп'ялив очі в папери.

Я мовчки переглянув Юркові трофеї. Особиста виказка начальника обласного відділу МГБ з фотокарткою. Якийсь друкований шифр. Пачка советських паперових грошей. Згорнута вчетверо вирізка з московської „Правди“. Протокол засідання „уповноважених 3-4-5“ з розглядом справ вісімнадцяти нумерованих невідомих жертв. Кілька ділових паперів фінансового характеру. Ще якийсь папірець про призначення ревізії спецвідділу при Тресті Зелених Насаджень Києва. І лист, без конверти й без дати, писаний друкарською машинкою, який мене зацікавив. Ось його зміст:

Товаришу Прохоре!

Завтра обов'язково приїди в інститут на Рейтарську. Надзвичайно цікавий медичний випадок. Глузман каже — не „перечищується“! Вимагає везти знову до Москви. А я йому кажу: кров з носа, а „перечистити“ мусиш! Отже, чекаю на 10-ту годину. Треба натиснути на Глузмана. Без тебе все пропало. Імпорт у мене.

Альберт».

Відкладаю листа в сторону, а решту паперів передаю Юркові. Дивлюся пильно на Бельца. До чого ж паскудна морда! Похилив голову, а очима нишпорить, як вовк у капкані.

— Бельц! — гукаю я. — Скажи, де ви по-діли дівчину Ірину!? Якщо скажеш — будеш жити. Вивеземо тебе десь в Європу або Америку. А не скажеш — однаково тобі смерть: як не ми, то твої ж колеги тебе викинчать...

Він мовчить і відвертає голову. Ні, з цією тварюкою справа безнадійна — від нього ми нічого не випитаємо...

Біля мене на ліжку сідає Григор. Він бере листа, підписаного ім'ям Альберт, і мовчки стромляє мені в руку.

— Що таке? — питаю я.

— Оце нитка, за яку треба вхопитися...

Я нічого не відповідаю Григорові, бо в цей час відсуваються двері і в них появляється голова професора:

— Гер Мирон, зайдіть до мене, будьте ласкаві!

З страшним болем голови іду до машинного відділу. Професор заводить мене в ку-

ток, де в заглибині стіни стукотить блискучий апарат, і простягає коротку чорну рурку на дроті.

— З вами хоче говорити Київ!

— Це Сергій? — питаю я в рурку.

В рурці щось хлипче і цокає. Потім чую далекий голос Сергія:

— Друже Мироне, чи ви живі? Дуже турбуюсь. Хочу вас бачити. — Павза і тиша. — Не знаю, що мені робити. Сполохані птахи літають по місті. — Павза і знову щось цокотить. — Чи сидіти мені вдома?..

— Сергію, чекай на нас! Будемо завтра о годині...

Професор з словами „більше не можна“ бере у мене з руки рурку — і розмова з Сергієм уривається.

Григор чекав на мене біля дверей кабіни.

— Мироне, — прошепотів він мені над вухом, — треба негайно вияснити справу з цим листом. Мені здається, що в ньому — щілина, в яку ми мусимо влізти. З Бельца однаково нічого не виб'ємо... Ти вибач, Мироне, ми з Юрком вже сьогодні вранці дали йому трохи струму — і ніяких наслідків. Він здохне, але нічого не скаже...

Я подивився на Бельца і аж тепер зауважив, що струму, певно, дістав він не „трохи“, бо вигляд у нього був досить таки, як каже Григор, спаціфікований. Грицькові сказав суверо й голосно:

— Хіба я вам дозволяв уживати способів, якими користується оця звірюка і її подібні? — і кивнув головою на Бельца.

Григор винувато похнюпився.

34. Ніч на цвінтари

Цим разом застосували ми вже простіший спосіб. Припускаючи, що МГБ після викрадення Бельца, обласного начальника, поставило на ноги всю свою явну й тайну агентуру, ми спустилися з „черепахи“ безпосередньо на землю. Цей спосіб порадив нам професор. До речі, старик непокоїтися, що з Бразилії вже передано вістку про те, що „черепаха“ в наших руках, і МГБ вживає відповідних заходів, щоб нас зліквідувати. Отже, діяти треба негайно й рішуче.

Цим разом на „черепасі“, не зважаючи на всі протести, знову залишився Григор, щоб стерегти Бельца і водночас контролювати професора. Бідолаха Григор на мене гнівається, але мое рішення непохитне: в цій операції, на яку ми йдемо, без Григора обйтися

можна, але на „ч е р е п а с і” він незамінний...

На грудях у нас пласкі радіоапарати, щоб тримати зв’язок з Григором, в кишенях — професорові „штучки” і пістолі, у комірцях сорочок — вшиті в матерію скляні ампулі з ціян-калем: якщо хто з нас попадеться в руки чекістів, то, навіть зв’язаний, зможе прокусити ампулу і прийняти найсильнішу в світі отруту...

Карколомну операцію спуску перевів професор блискуче. „Черепаха” упала в ліс, як качка на болото, розторочивши пару дерев і розкидавши в усі сторони сухе ламачя. З такою ж швидкістю вона зірвалася в нічний морок, залишивши мене з Юрком.

Ми були в Голосієвому лісі. Відбігши від місця спуску на кілометр, зашилися в кущі і тут пересиділи годину. Потім вибралися на дорогу. За рідкими деревами побачили високі будинки сільсько-господарського інституту. Вони стояли темні й мовчазні. Довкола було тихо. Зі сторони Києва рясно блимали далекі vogники.

У чорному високому небі, поблискуючи зеленим та червоним світлами і глухо гуркочучи, перейшов над нашими головами літак. І знову тиша. По хвилі на дорозі сліпучо спалахнули автомобільні фари. Перебігаючи двома світляними смугами по верхах дерев, до нас зближалося авто. Ми зійшли з дороги в ліс і знову зашилися в кущі. Авто поволі поминуло нас на відстані яких двадцять метрів. Якось жінка заливалася в ньому дразливим сміхом, а густий бас в чомусь її докоряяв. А проте, слів не можна було розібрати.

Спортсменським кроком помаршували ми на далекі vogники міста. По дорозі пристав до нас заблуканий рудий пес. Юрко кинув йому кусень ковбаси. Пес проковтнув його з льоту і побіг за нами, приязно вимахуючи кошлатим хвостом.

Вступивши до міста, на першому ж роздоріжжі здибали міліціонера. Він стояв спину до нас, під ліхтарем і ніби чекав, коли ми прийдемо, щоб нас заарештувати. Почувши кроки, рвучко обернувшись, пильно нас оглянув, але нічого не сказав. Мені здалося, що він таки хотів нас спинити, але, мабуть, передумав, побачивши, що йдемо з собакою, як мирні обивателі. Нехай дякує собі за щасливу думку нас не зачіпати...

Кружляючи темними завулками, підійшли до Байкового кладовища. Тут вирішили дожидати ранку. Перескочили через дерев’яний паркан і опинилися на вузькій, зарослій травою доріжці між дерев і могил. Саме тоді цвіла липа, і її густий солодкавий запах пригадав мені дитинство. У нас вдома, коли цвіли

липи, я лазив по їх гіллі з полотняним мішечком і збирав для мами липовий цвіт.

Біля мармурового надгробка — білого крилатого янгола, що в тузі обхопив чорний хрест — знайшли старий напівзруйнований гробовець. Дуже вигідно в ньому розташувались. З полуපлених стін, крізь темряву, мерехтили до нас обличчя святих, а в загратоване вікно зазирали зірки Великого Воза. Юрко сів біля надгробної плити, сперся на неї спиною і задрімав. А я ще рішив покурити.

Викуривши папіросу і затоптуючи її ногою, почув вибух. Він сколихнув повітря, глибокий і могутній, ніби далекий розрив бомби. Потім знову все стихло, і тільки пахли липи. Сон наліг мені на очі і я заснув.

Приснівся Бельц. Уп’явшись руками в моє горло, він притиснувся своєю пикою мені до вуха і шепотів: „Тепер уже не врятуєшся. Професор — наш. Він вас дурить з першого ж дня. А Григор — вже у нас в підвалі...” Я ударив Бельца по голові кулаком — і прокинувся від болю в горлі. Таки його пазурі далися мені взнаки. І в ту ж мить почув притамовані голоси. Невже шукають нас?

Вхопив Юрка за руку і потягнув до виходу. З пістолями в руках стали біля прохилених дверей гробівця, наслухаючи. Невидні в темряві, якісь люди проходили стронюю. Хтось із них закашлявся і, очевидно, спинився. Другий тихенько свиснув і щось сказав. Чимраз далі чути голоси, і вже вони зовсім згубилися в зеленій гущавині... Ну, Юрку, тепер можна спати, але по черзі! Нехай стережуть нас облуплені на стіні святы...

Це була перша ніч, яку провели ми в Києві.

35. Метушня на вулиці Короленка

У Сергія вдома все покищо спокійно. Його батько й сестра повірили нам, що ми затрималися в Києві, щоб полагодити ще деякі справи в міністерстві освіти. Сидимо в родинному колі і попиваємо чай. Батько повагом розповідає про свої залізничні справи, а Настуся крадькома поглядає на моого друга. Потім вони йдуть до праці, а ми залишаємося з Сергієм.

Коли зачиняються за ними двері, Сергій відразу ж змінює тему розмови:

— Друзі, що сталося? Чому ви мене не передали? Я ж міг ускочити в халепу... А може, — і голос його тремтить з обурення, — може ви мені не довірюєте?.. — Схвилюваний, він навіть встає зі стільця, закурює і починає швидким кроком ходити по кімнаті.

Ми здивовано з Юрком зазираємося.

— Сергію, — кажу я спокійно, — розкажи,

в чім справа, і не хвилюйся, будь ласка. Тут якесь непорозуміння...

Сергій підходить упритул до стола, за яким ми сидимо, і питає саркастично:

— А ви нічого не знаєте?

— Та їй-же-богу не знаємо, чудний ти чоловік! Може те, що ночували на цвинтарі, а не явилися безпосередньо з „черепахи“ до тебе?..

Сергій нетерпляче махає рукою і, стримуючи роздратовання, цідить крізь зуби:

— Може й бомбу не ви підсунули?

— Яку бомбу?

Мабуть, в наших очах відбилося таке шире здивовання, що Сергій відразу ж змінив тон і — тепер вже сам зніяковіль — розповів новини останньої ночі.

Як виходило з його розповіді, розставшись з нами на Бульйонській вулиці, він пішов до свого друга Пилипа на Велику Підвальну. Виконуючи мое доручення, хотів скористати з пізньої години і розвідати можливості створення підпільного зав'язку з людей, яким можна абсолютно довіряти. Але у Пилипа сидів недовго, бо саме в той час були у нього гости — інженер Козубецький з жінкою і жінчиною приятелькою, до якої Сергій — як сам признався — мав давні симпатії.

Побачивши, що потрапив невчасно, Сергій попрощався з приятелями і пішов додому. Підходячи до Золотоворітського скверу, раптом почув страшений вибух. Хвиля гарячого повітря притиснула його до залізних штакет. З хвилину стояв він, нічого не розуміючи. Потім почув крики і стрілянину. З вулиці Короленка бігли в паніці люди. Біля нього, припадаючи на одну ногу, прошкутильгав військовик в уніформі МГБ, затуляючи захривленими руками обличчя. Потім швидким кроком перейшло ще два емгебісти, — один з них підтримував другого, обнявши рукою за талію.

На досі порожній Великопідвальній вулиці з'явилися люди з сусідніх будинків, а з вікон повисувались перелякані обличчя. Люди збиралися групами і жваво обговорювали подію. Хтось висловив припущення, що вже почалася війна і американці кидають бомби. Другий сказав, що це на Короленківську вулицю упав літак. Певно у нього зіпсувався мотор і він не міг дотягнути до Дарниці на летовище. Третій говорив про вибух у хемічній лабораторії...

— Отоді я згадав про вас, — сказав Сергій — і рішив, що це діло ваших рук.

І, щоб перевірити своє припущення, Сергій пішов на вулицю Короленка до будинку МГБ. Після вибуху минуло вже з півгодини. З вестибюлю й вікон чекістської централі вихоплювались язики полум'я. З бічних дверей, з-за

рогу, виносили на ношах убитих і поранених. Вуличні ліхтарі погасли і фронтон будинку освітлювали прожектором з вантажного авта, повного емгебістів. У весь район від Золотоворітського скверу до Софійської площа був оточений військом і міліцією. Потім кінна міліція почала розганяти народ, а емгебісти навпаки — кинулися спиняти людей, перевіряючи документи і багатьох кудись відводячи.

— Побачивши це, я швидше повернув назад і бічними провулками пішов додому, — закінчив свою розповідь Сергій.

— Ціка-аво! — протягнув Юрко. — Що ж би це могло бути?

— Емгебісти, що були серед натовпу, говорили, нібіто у вестибюлі через необережність вибухнула скриня з динамітом, призначеним для якихось земляних роїт, — сказав Сергій.

— Брехня! — засміявся Юрко. — Ще й недотепна брехня: динаміт для земляних робіт. І придумають же таке!..

— Може й дійсно брехня, — задумано промовив Сергій. — бо для чого ж тоді людей арештовувати?..

— Друзі! — забрав я слово. — Крім нас, у Києві працює ще хтось. І може цей „хтось“ — наші однодумці. Вибух у будинку МГБ був заздалегідь підготований і, мабуть, має зв'язок із зникненням Бельца. — Я подивився на зворушених друзів і додав: — Переїдох серед чекістів, що зчинився після вибуху, мусимо за всяку ціну використати. Поки вони в паніці метушаться, маємо чудову нагоду відвідати інститут...

— Про який інститут ти говориш? — широко розкрив очі Сергій.

— А от почитай, — і я простягнув йому листа, знайденого серед паперів Бельца.

— Рейтарська вулиця... гм... Який же там інститут? — потер Сергій лоба, прочитавши листа. — Еге! Інститут експериментальної медицини!.. А на біса він нам здався?

— Чиста наука, — сказав я, — ніколи чекістів не цікавила й не цікавитиме. Під тою вивіскою криється щось зовсім інше. І мусимо вяснити, що там криється!

— Так само думає й Григор, — підтримав мене Юрко. — Він каже, що це є нитка, за яку мусимо вхопитися.

На Великій Васильківській біля костелу ми посидали в переповнений людьми вагон трамваю. Умовилися в дорозі ні про що не говорити. Зайняли місця на задній площині, і почали спостерігати незнайому нам публіку. Дивне враження загальної прогнобленості

(Закінч. на стор. 20)

ТРЕТИЙ ВСЕАМЕРИКАНСЬКИЙ М

БАВНД БРУК, НЬЮ-ДЖЕР

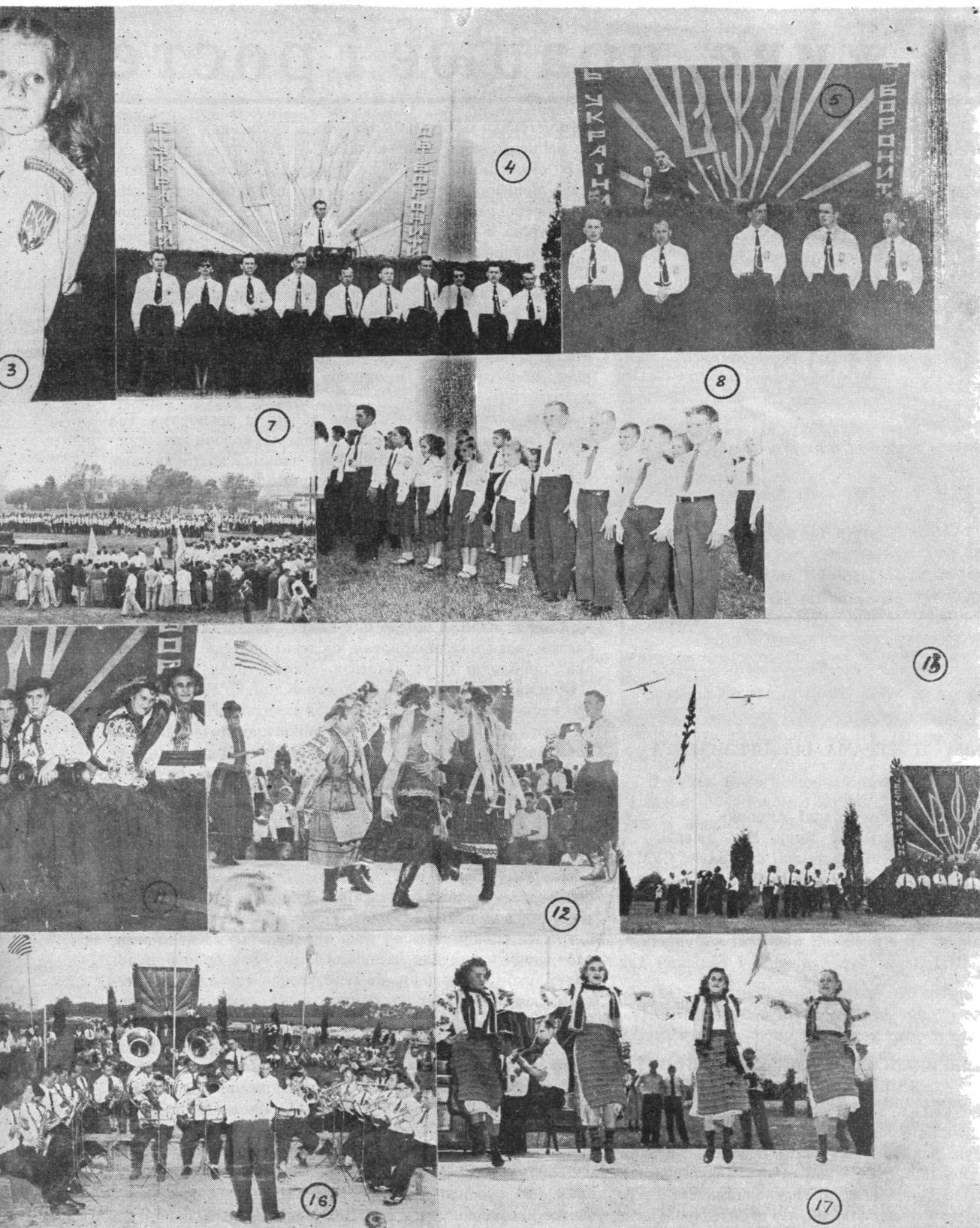

У Здвізі взяло участь 850 сумівців і сумівок та юнацтво СУМА. Здвигові приглядалося 6 тис. осіб. Особисто надіслав Здвигові привітальну телеграму Президент Айзенгавер, а листовні побажання висловили 30 сенаторів і

конгресменів. Учасники Здвигу схвалили щільний ряд резолюцій в користь визволення України. На світлинах 1. До учасників Здвигу промовляє Кліффорд Кейс, ресурс публіканський кандидат на сенатора від штату Нью-

НІФЕСТАЦІЙНИЙ ЗДВИГ СУМА

14-15 СЕРПНЯ 1954 РОКУ

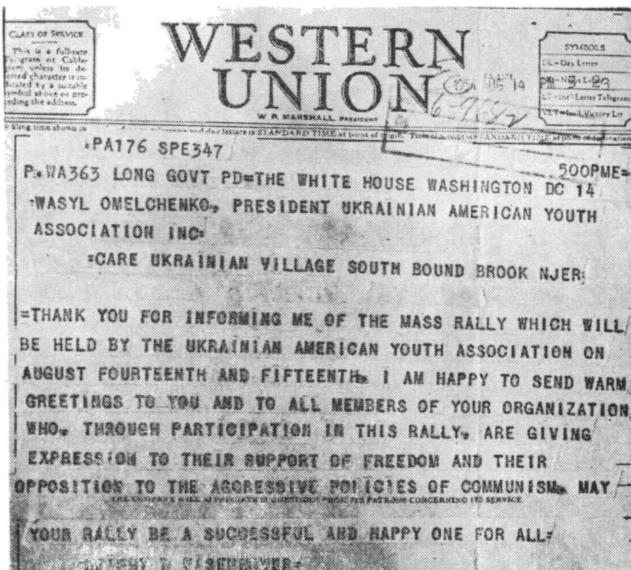

Джерзі; 2. До учасників Здигу виголошує промову проф. д-р О. Оглоблин; 3. Юні сумівки; 4. В. Омельченко, Голова Г. У. СУМА, відкриває маніфестаційну частину Здигу; 5. Промовляє Архієпископ Мстислав; 6. Сумівці

з Гартфорду; 7. На площі Здигу; 8. Сумівська зміна; 9. Дефільда Осередків перед трибуною; 13. З високого неба літаки вітають Здиг СУМА; 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17. Фрагменти з художньої самодіяльності Осередків.

СУМ живе, працює і росте

14-15 серпня ц. р. в Українському Селі Бавнд Брук, недалеко Нью Йорку, відбувся Третій Всеамериканський Маніфестаційний Здиг Спілки Української Молоді Америки. Коронаю привітів, надісланих на Здиг від поодиноких конгресменів, сенаторів, українських громадських і політичних організацій була привітальна телеграма Президента Двайта Д. Айзенгавера. Нижче містимо її фотокопію і переклад тексту на українську мову.

ПРИВІТАЛЬНА ТЕЛЕГРАМА ВІД ПРЕЗИДЕНТА

Білль Дім, Вашингтон, Д. С.

Василь Омельченко — Голова

Спілки Української Молоді Америки

Українське Село, Савт Бавнд Брук, Нью Джерзі.

Дякую Вам за подані мені інформації про Здиг СУМА, який має відбутися 14-го і 15-го серпня. Я радий передати ширі побажання Вам і всім членам Вашої організації, які беруть участь у Здигі і виявляють свою підтримку свободи і свою опозицію до агресивної політики комунізму.

Бажаю, щоб Ваш Здиг був успішний і радісний для всіх.

Двайт Д. Айзенгавер

ТРЕТИЙ ВЕАМЕРИКАНСЬКИЙ МАНІФЕСТАЦІЙНИЙ ЗДИГ СУМА

„Море нам по коліна, а Mississipi по кістки!” — співали хлопці й дівчата, з'їждаючись до Українського Села в Бавнд Брук, де відбувся Третій Всеамериканський Здиг СУМА. Приємно було дивитися, коли на площу заїздили прикрашені українськими прапорцями автобуси, з яких висипала сумівська молодь. А тут вже урядувала Команда Здигу на чолі з головою Осередку в Пассейку д. М. Яремком. З голосників громіла музика. Красувалась

по-мистецьки оформлена трибуна з сумівською емблемою та написом: „Бог і Батьківщина”.

В командному шатрі, де урядувала Команда Здигу, мене поінформовано, що прибуло п'ять Осередків, між ними першим — Осередок з Боффало із своєю власною оркестрою. Годинник показував 8.30 ранку.

Хоч офіційне відкриття Здигу призначено було на год. 12-ту, вже о год. 10-й на площи було коло 450 сумівок та сумівців і понад 200 гостей. Оглянувши площу і 12 шатрів, приготованих для нічлігу, я відвідав сумівську кухню, де видавали снідання. Хоч прийшлося трохи зачекати в черзі, однаке смачне снідання розвіяло мої сумніви, чи кухня буде спроможна вив'язатися з свого завдання.

Точно о год. 12-й заряджено збірку із прaporами. Під звуки оркестри вмаршували сумівські колони на просторий майдан, відгороджений від площи, і виструнчились перед трибunoю. Звіti голів Осередків, звіt команданта Здигу голові ГУ СУМА В. Омельченкові, піднесення американського, українського та переходового прaporu під звуки національних гімнів, промова команданта Здигу, наказ на суботу — закінчили офіційну частину.

Після обідньої перерви приступлено до спортивних та мистецьких пописів на спеціально приготованій платформі. Слід зазначити, що до цих пописів Осередки приклади багато уваги і за це збиралі численні оплески від гостей, яких пополудні згуртувалося вже коло трьох тисяч.

Приємно вражало велике число Юної СУМА, яка своїми виступами завойовувала серця глядачів. Не зважаючи на довгу їзду автобусами, всі виконавці почували себе бадьоро. Програмою керував голова Ньюйоркського Осередку д. З. Осінчук. Танцювальна забава, яку почали о 7-й год., продовжувала веселу, безжурну атмосферу. О год. 11-й з'явилася голові 22-х Осередків з горіючими смолоскипами, щоб на поданий головою Здигу знак запалити традиційну ватру, як символ злуки з Рідним Краєм.

Після молитви, о год. 12-й, коли заряджено нічну тишку, з жалем залишали участники Здигу площу, щоб удастися на спочинок. Ще довго сумівська поліція не могла вдергати спокій, але сон таки переміг і всі заспокоїлись, набираючись сил для наступного дня. Все було в порядку, якби не дощ вночі, який згонув сон з очей багатьох, що знайшли собі притулок під деревом, на трибуні або біля авта.

Другий день Здигу почався сумно, бо зранку з маленькими перервами падав дощ. Однаке, Бог допоміг — дощ перестав, і знову сумівські колони виструнчились, щоб піднести національні прaporи. О 10-й год. почалися Богослуження в обох обрядах, а точно о год. 12-й — політична частина Здигу.

Перед сумівським членством і гостями, які в числі 6.000 осіб оточили майдан, Голова ГУ СУМА В. Омельченко виголосив промову. Командант Здигу запросив визначених гостей до Почесної Президії. Визначений учений д-р О. Оглоблин присвятив свою промову 300-літтю Пе-

реяславської угоди, яку Москва фальшує сьогодні, як „возз'єднання” України з Росією. Приємно несподіванкою були п'ять літаків, які скинули на сумівський майдан букети квітів та летючки з побажаннями для сумівської молоді. Прочитано 25 привітів від сенаторів та конгресменів і низку привітів від українських організацій. Коною привітів була телеграма з привітом для Здигу від президента Д. Айзенгавера. Після її відчитання оркестра відіграва американський гімн. На закінчення виступив кандидат на сенатора зі стейту Нью Джерзі п. Кліфорд Кейс.

Потім почалася дефіляда сумівських колон. Попри трибуни проходили Осередки зі своїми прапорами і, виструнчившись, віддавали честь Почесній Президії, Головній Управі і Команді Здигу. Публіка оплескувала кожний Осередок, а найживіше реагувала, коли появлялися відділи ЮСУМА. І тоді виглянуло сонце і своїм ласкавим промінням нагородило всіх за їхній труд.

Десь біля 3-ої год. закінчилася дефіляда і почалися фінальні пописи поодиноких Осередків: виступи танцювальних і хорових гуртків, оркестри з Бонфало, відділ Юної СУМА і на закінчення — хору метрополітальної округи.

Осередки одержали від ГУ СУМА спеціальні нагороди-грамоти, вручені їм на площі спеціальною комісією. Одержали також нагороди такі друзі: Ф. Луцишин (Ньюарк) — за мистецьке оформлення площи та трибуни і інж. Степаняк — за жертвенну працю для СУМА. Рівночасно повідомлено, що будуть видані грамоти за поодинокі виступи Осередків у мистецькій програмі.

Зняттям прапорів закінчено Здиг. Гості гратулували сумівцям за їхню жертвенну працю і подивляли нашу силу, зорганіованість і дисципліну.

L Миронович

ЛИСТ АНГЛІЙСЬКОГО ВОЯКА, ЩО ПОБУВАВ У ЧЕРВОНОМУ ПЕКЛІ

Недавно світову пресу облетіла вістка про Віліяма Піддінгтона, 28 років, англійського вояка і командоса, що був скоплені большевиками і перебував чотири роки в концентраційних таборах на далекій півночі, зокрема у Воркуті. На привітання й побажання, вислані Йому секретарем Союзу Українців у Великобританії з нагоди його повернення, Віліям Піддінгтон відповів листом, текст якого подаємо в оригіналі і в перекладі на українську мову.

Дорогий Пане,

Дуже дякую за Вашого листа з 29 липня 54 року.

Я дуже втішений прекрасним альбомом, що Ви мені надіслали. Ваша чула увага мене зворушила. Коли я його одержав, я зразу згадав моїх українських друзів, яких я залишив у пеклі.

Мій дорогий український друге, я бажав би, щоб ми щось могли зробити для наших українських патріотів, яких тримають в тому червоному пеклі. Але я побоююсь, що наші руки зараз зв'язані. Ми можемо зараз з комунізмом боротися тільки словом, доводячи британському народові правду про нього. Ми ще маємо тут в Англії багато дурнів, які сліпо вірять, що комунізм є чу-

Валентина Юрченко

СУМІВСЬКІ ВОГНІ

Марш юних сумівців

Коли вечір, світять зорі
Променісті і ясні, —
Ми запалюєм в таборі
Юносумівські вогні.

Грає блиск на смаглих лицах,
Квітне гордість у очах,
Пал завзяття й волі криця
В юних сумівських серцях.

Припісі:

Ой, світіть нам, вогні, променійте
На шляху до святої мети!
Дай нам, Боже, для рідного краю
Українські серця зберегти!

Здивувались в небі зорі,
Обступив нас темний гай:
„Хто такі ви тут в таборі?
Чий покликав вас звичай?”

— Українського ми роду,
Щастя краю — наш звичай!
Дух гартуєм для свободи
В боротьбі за рідний край!

довий і що Росія є раєм. Ці тварюки в людській подобі затрують свідомість всього вільного світу брехнею і облудою.

В руках Советів пропаганда є наймогутнішою зброею, і нашим обов'язком є поборювати цю машину брехні: аж до її знищення. Ми можемо осягнути цього, говорячи правду. Це буде тяжка боротьба, але врешті правда переможе. Тільки одна річ: не сміємо давати червоним забагато часу, бо вони приготовляються до війни і роблять це дуже укрито, але, як я, чи краще сказати, ми є перевонані, їх гра є програна, вони не можуть нас більше обдурювати. Я певен, що колись прийде день боротьби з ними і що вони прийдуть просити кусок хліба, і тоді ми їм дамо кусок соленої риби і 25 грамів води. І на цьому вони повинні жити або вмерти, так, як багато політичних в'язнів вмирали, приречені на смерть цією методою. Для них у мене немає місця і в них я того місця для себе не жадаю.

Ці свині, що звуть себе „демократами”, дістануть свою заплату. І коли вони цього бажають, вони її повинні дістати. І сто чортів з ними, Пане...

І так — до побачення, мій добрий друге. Я підношу мій келих зараз за всіх українців, що боряться в Українській Повстанській Армії і за український визвольний рух у В. Британії. Добраніч і помагай вам Боже!

Ваш щирій друг Піддінгтон.

Р. Татарновець

НЕПРОЧИТАНИЙ ЛИСТ

На конверті штамп: (14a) Аален-Вюрт. - 21. 6. 54. Дойтше Бундеспост. Нерозкритий, пожмаканий, затоптаний конверт. З адреси лише можна розібрати: „... будько, Нью-Йорк 3, Н. Й.... стр. Ап. 9. ЗДА.” Зворотня адреса вилинняла — тільки рижа пляма. На обочині „гайвею”, під кущем, де нема і, певно, ніколи не було ніякої стежки, на стоптаній траві, серед газет, розкиданих консервних пушок і пляшок — лежав утоптаний в траву. У консервних пушках ще не засох томат. Чи „Вєра” викинула непрочитаного листа колишньої товаришки разом з помадкою до губів, сіткою для волосся і хустинкою, чи може загубила?..

„Вєра” лист не прочитала. Але тепер його прочитають інші „Вєри” і Віри, Дуні і Доті, Наді і Олесі... .

Невідома Вєрина подруга пише:
Здрастуй, Вєра!

Боже, яким чудом? Ніколи не думала, що ти в Америці. Ти ж тоді, — але нехай йому... Довідалась я про тебе від Шурки Остапенко, а її вчитала в газеті „Свобода”. Ех, свобода свободи!.. Пам'ятаєш наші мрії? А знаєш, заплюшу очі і зараз бачу як було за Гітлера: наш барак, зелені ліжка, сірі ковдри і ти — нероздягнена, скоцюблена, накривши жаке-

ПО ТОЇ БІК МОЖЛИВОГО Закінч. зі стор. 15)

і озлобленості справила на мене ця публіка. Навіть у розгромленій Німеччині в перші місяці після капітуляції люди виглядали веселіше. Ще цікава річ: ніхто у вагоні ні словом не згадував про вчорашній вибух, так, якби його зовсім не було...

Мовчки проіхали ми до центру міста і на вулиці Короленка, біля оперового театру, на превелику силу продержися крізь людську гущу. Трамвай далі не йшов.

— Мусимо обминути цей небезпечний відтинок, — мотнув головою Сергій в напрямі темносірого двоповерхового будинку. — Там — МГБ! А втім, думаю, що туди нас однаково не пустять, якби й хотіли.

На розі вулиць за яких триста метрів від нас вулиця була зовсім безлюдна. Лише де-де на пішоходах майоріли маленькі постаті у військових одностроях. Вони стояли непорушно, поблискуючи проти сонця цівками крісів.

(Далі буде)

том голову, притайлась і ждеш Стьопку... А пам'ятаєш, майстра рудого, в ластовинні, з волохатими руками, — „рижий павук”, як ти казала? Таки оженився з нашою, — Дуня Прокопенко, — пам'ятаєш, з четвертого бараку, що ото з нею Сєрьожка?.. Ех, дурні ми були тоді всі... Але що ж, дітьми були...

А фабрику? А брукву? А бомби? Не віриться й зараз, що живеш. Ех, життя, життя!.. Хоч ви там, за океаном... Але мені здається, що такого життя, як потрібно, і тепер нема. Отже Шурка свого унрівця покинула. Та й ти все ще шукаєш своєї долі... Ох, доля!..

Я, знаєш, з усім уже примирилася, але дуже скучаю. Наших тут залишилось мало: ті в Америку, ті в Австралію, в Бразилію... А мене, ти може знаєш, доля прикувала тут на віки.

З Колькою розійшлися, як у морі кораблі. Теж поїхав... Довго плакала, наче щось одірвалось. Знов же й мама... Ось і допіру наче її бачу: старенка, згорблена, зажурена,ходить по станції, визбирає вугілля. Її проганяють, а вона одійде і знову... А скільки раз вона виходила, розпитувала про мене тоді, як наші повертались? Скільки раз ішла плачучи додому? Вісім років!.. Налевно вже не виходить і не розпитує. Ох, Вєра, серце рветься на часточки! Ти подумаєш — чому ж я не поїхала? Я теж часом це думаю, але... Ти знаєш, Кольку я любила. Можна було поїхати, поженитись і... Але, знаєш, спротивився він мені в одну мінуду. Тебе не було. Приїхав до табору майор. Говорив про родину, про побіду, про досягнення... Я глянула на Кольку, а він посміхається, і знаєш, так ехидно. А потім найдовше йому аплодірував. Кричав: „Да здрастуєт”, — ну і все таке проче... Мені зробилось аж страшно. Ну, нехай вже там... дома, але ж тут? Для чого ще тут кривити душою? І так ото стало перед очима все наше минуле: і збори, і нагрузки, і всі наші порядки... Пригадався і наш велиcodній карнавал і Любі Нечипоренко... Її тоді ще ж ранком сказали, що розстріляли батька... А як увечорі вона танцювала, валяла дурака, а потім билася об пліт головою!? І так ото я задумалась, аж підходить Колька. — „Ну, як?” — питает. — А так, — кажу йому, — мабуть поїдеш ти без мене. — „Ну, що ж, — засміявся, — і пойду!” Одвернувся і пішов. Одійшов і: „Що, — каже, — зачепилася за магістра?”

(Закінч. на стор. 28)

М И С Т Е Ц Т В О

ТЕАТР — КІНО — РАДІО — ТЕЛЕВІЗІЯ — МУЗИКА — БАЛЕТ — МИСТЕЦТВО ЖИВОГО СЛОВА — РОЗВАГОВІ ВІДОВИЩА — ЦИРК — АРХІТЕКТУРА — МАЛЯРСТВО — СКУЛЬПТУРА — ГРАФІКА — ФОТОМИСТЕЦТВО — УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО КРИТИКА

СТВОРІМО ВЛАСНІ ФОТОАРХІВИ!

Життя політичної еміграції на чужині надто скороминуче. Ще більше скороминучі всі важливі події, що відбуваються в найбільших скупченнях української спільноти поза межами Батьківщини. Маніфестації, здвиги, з'їзди, масові зустрічі, фестивалі, академії, концерти, театральні вистави, виступи учнів музичних і балетних шкіл, художні виставки — все це дуже актуальні та важливі події, що повинні цікавити не тільки нас, але й наших нашадків. Ще більшу вартість матимуть ці події для майбутнього історика, мистецтвознавця чи літературознавця. Не кажемо вже про те, з яким зацікавленням вивчатиме еміграційну добу народ вільної України, вирвавшись з кайданів рабства та неволі.

Єдиним матеріалом, що залишиться від наймаркантніших подій сучасності будуть наші архіви. Архіви музеїв, архіви окремих організацій та установ, архіви приватних осіб. Але, на жаль, таких ахівів ще надто і надто мало. Навіть музеїні архіви, що здавалось би повинні давати приклад іншим, ставляться до цієї справи зовсім байдуже. Щодо архівів окремих організацій та установ, то вони являють собою ще більше жалюгідну картину. А вже архіви приватних осіб, — це наочний зразок безсистемності і провінційної заскорузlosti. Часто-густо можна побачити, як різні афіші та плакати лежать поруч з винятково цінними фотосвітлинами чи оригінальними матеріялами; як все це безсистемно перемішане, знівечене та запорошене недбало залишається напризволяще своїм господарем.

Чи не саме через вроджену українську інертність сьогодні ми не маємо жодних повноцінних фотосвітлин з доби визвольних змагань України? Чи не саме тому так мало збереглося наочного матеріалу з боротьби УПА? Чи не саме тому більшість наших установ та організацій недооцінює значення укомплектування власних фотоархівів? Не важко зробити висновки, кому саме йде це на шкоду. Адже вже за кілька років може виринути потреба в тому чи іншому конкретному фотоматеріалі! Що тоді скажуть наші еміграційні бонзи? Невже й тоді з неприхованим жалем в голосі вони промовлять за традицією: „Якби ж знат-

тя... ? ? !” Де вони візьмуть конкретні та наочні докази проробленої праці? З чим вони повернуться на звільнену від червоного окупанта Україну?

Подібних питань можна навести безліч. Вони починают непокоїти не тільки окремих осіб, але й цілу українську громадськість поза межами Батьківщини.

Зважаючи на це, Головна Управа Спілки Української Молоді Америки вирішила започаткувати широку роз'яснювальну акцію в цьому напрямку не тільки між своїми осередками та іх поодинокими членами, але й серед української громади в цілому. Свого часу (кінець 1953 р.) Головна Управа вже видала друком великий фотоальбом, присвячений діяльності СУМА. Тепер закінчує остаточне комплектування фотосвітлин для великого альбому, що наочно відзеркалюватиме пророблену працю СУМА на протязі останнього року. Крім того, Головна Управа стало надсилає най актуальніші фотосвітlinи до ЦК СУМА в Німеччині та до редакцій українських часописів у Північній та Південній Америці, в Англії, Франції, Німеччині та Австралії. Цілу низку актуальних фотосвітлин було опубліковано в пресових органах СУМА: в журналі „Крила“ та в додатку до „Свободи“ — „Шлях молоді“.

Усвідомлюючи величезне значення в сучасному і майбутньому для справи існування власних fotoархівів, Головна Управа СУМА закликає всі українські установи та організації підтримати цей цінний почин, а своїм окремим осередкам пропонує:

1). Негайно розпочати селекцію та комплектування фотосвітлин для власних fotoархівів.

2). Наприкінці кожного календарного року випускати дбайливо оправлений та по-мистецькому оформленій fotoальбом, що відзеркалював би всі сторони минулорічної праці кожного осередку зокрема.

3). Всі fotoальбоми повинні бути в твердій полотняній, шкіряній чи напівшкіряній оправі та мати стандартний розмір 11 x 14", а окремі фотосвітlinи не повинні бути менші, як 4 x 5".

Ігор Соневицький

МУЗИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ РАДІОПРОГРАМ

З приводу статті Бориса Береста „Гуляй-Поле на хвилях етеру”

Значення українських радіопередач на еміграції велике і важливе. Вони стають виразником подій українського життя в усіх його ділянках, виховують молодь та годують рідним словом і музикою зокрема тих, що мешкають поза радіосами центрів більшого поселення. Через хвилі етеру наші радіопередачі виконують функції зв'язку з численною українською громадою. Слухають їх українці й чужинці, приятелі й вороги. Отже, оформлення програм українських радіопередач, а зокрема їх музичної частини, повинно стояти на високому мистецькому рівні, щоб тим самим наші радіопередачі успішно здійснювали свої завдання.

В загальному місцеві радіопрограми складаються з двох частин: комерційної та мистецької. На практиці ж низка комерційних оголошень механічно переплетена музичними точками. Музичне оформлення переважно базується на переграванні грамофонних платівок, що є найменше коштовним і найлегшим до реалізації способом.

Джерелом недоліків, що у великій мірі кидають тінь на музичне оформлення радіопрограм, буває саме вибір грамофонних платівок. Деякі платівки надто часто повторюються, а це в свою чергу доводить до монотонності; знову ж інші — виявляють просто мистецьку нецензурність.

Грамофонних платівок у нас, чівроку, подостатком. Однак, коли до них близьче приглянутись, то треба ствердити факт, що надмірно великий відсоток продукції становлять платівки без будь-якої мистецької вартості. Це просто безвідповідальні аматорські спроби, розраховані на дешевий ефект і солодкавий сентимент. Знову ж інші, — більше придатні з мистецького боку, — вражають своєю недбайливою підготовкою чи виконанням. Трапляються якісні платівки, однак їх технічна сторінка в жалюгідному стані; тільки врядди трапиться справді вартісна продукція. Лихо в тому, що з боку наших музикознавців ще досі якслід не наладнала справа класифікації кожної нової платівки критеріями фахової оцінки, щоб тим самим щонайменше частинно допомогти в праці керівників радіопрограм.

Отже, в намаганні піднести мистецький стандарт музичного оформлення наших радіопрограм було б доцільним:

а) Вибирати відповідні платівки, що справді відзначаються непересічною мистецькою вартістю. Тому керівники радіопрограм по-

винні звернутися за порадою до авторитетних людей, щоб цим самим виелімінувати з програмами дешевенькі або антимистецькі зразки радіопродукції.

б) Також в питаннях самої музичної програми варто було б звертатися до музико-фахівців, а не керуватися власним смаком, що часто не витримує навіть найменшої критики. На основі спостережень виявляється, що не кожний керівник програми спроможний скласти задовільний план радіопрограми.

в) В програму радіопередач, окрім розважової музики, входять досі виключно сольові пісні та хорова література у виконанні різноякісних хорів, ансамблів бандуристів, що іноді вривають терпець своїм немистецьким виконанням. — Досі, на жаль, ми не спромоглися на продукцію платівок з ділянки української інструментальної та камерної музики, дарма, що у нас досить добрих виконавців. Треба негайно запровадити виконання творів таких визначних українських композиторів європейського значення, як В. Барвінський, Н. Нижанківський тощо, або й сучасних українських композиторів, що живуть і творять на еміграції.

г) Звернутися до українських виконавців, що перебувають на території Америки та Канади, з проханням, щоб вони згодилися награти на платівки або на стяжку „тей-прекордер-у” твори українських або навіть і західноєвропейських та американських композиторів.

Вищенаведеними зауваженнями автор цих рядків не має на меті докоряти керівникам українських радіопрограм, а, навпаки, допомогти справі мистецького рівня музичного оформлення.

Керівники українських радіопрограм не тільки повинні задовільнити вимоги окремих слухачів, але й мати на увазі, що радіопрограми виконують також велику пропагандивну роль і культурну місію в боротьбі за загальнонаціональні справи.

БРОДВЕЙСЬКІ ПАРАДОКСИ

* В середині листопада м-ця ц. р. відбудеться прем'єра нового темпераментного музичного видовища п. н. „Гелло, Париже!” Цікаво, що проби цього видовища відбуваються тепер в... самому Парижі.

* В наступному році на Бродвеї йтиме п'еса французького драматурга Жана Жіроду п. н. „Троянська війна не відбудеться”. Вже тепер робляться приготування до прем'єри цієї п'еси в... Лондоні.

ОСВІТЛЕННЯ СЦЕНИ

2.

(В допомогу аматорському театралі)

Ще з доісторичних часів, під час церковних обрядів, церемоніялів та театральних вистав, люди використовували природне або штучне світло для створення ефектів, які гармоніювали б з характером й настроєм цих обрядів та вистав. Спочатку вистави відбувались при природному освітленні (сонце, місяць, зірки), пізніше вживались вогнища та смолоскипи, а з УІІ століття перед Хр. — олійні лампи. З 1 ст. після Хр. починається швидкий розвиток найрізноманітніших систем театрального освітлення від лойових, воскових та, стеаринових свічок до сучасних півватних (наповнених газом) електрических ламп.

Електричне освітлення сучасної сцени поділяється на три самостійні групи:

- I. Основне освітлення сцени.
- II. Освітлення горизонту (обрію).
- III. Ефектне освітлення.

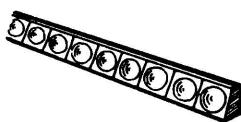
**

I. Прилади для основного освітлення сцени.

1). Р а м п а.

Рампа вживається для нижнього освітлення сцени. Міститься вона в передній частині авансцені, перед зовнішньою завісою.

За своєю будовою рампи діляться на відкриті та закриті (або камерні). Відкрита рампа являє собою дов-

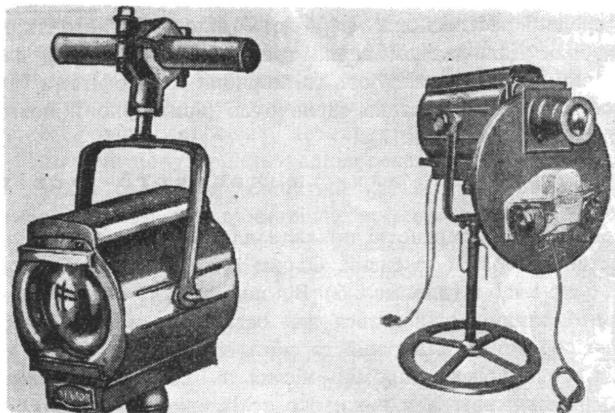
Мал. 1. Камерна рампа

Мал. 2. Камерний софіт

гастий жолоб, що має всередині кольорові електричні лампи. У великих сучасних театрах відкриту рампу заміняє т. зв. камерарампа. (Див. мал. 1). Вона складається з окремих секцій 3-4 фути завдовжки, що поділяються на кілька (4-8) ізольованих камер. Кожна камера має окрім лампу й кольоровий вогнетривкій світлофільтр. Треба зауважити, що переважна більшість конструкторів та знавців театральної техніки негативно ставиться до вживання та існування рампи, бо вона має багато недоліків.

Для нашого театру рампу можна виготовити з цинку, заливіза або дикту, пофарбувавши їх всередині вогнетривкою білою фарбою. Кольорових ламп можна вживати лише невеликої потужності (25в — 35в), бо спиртовий ляк, яким вони вкриті, при високій температурі згоряє. Якщо дістанете спеціальні вогнетривкі світлофільтри, то можна буде використати лампи потужністю до 100 ватів. Порядок чергування кольорів світлофільтрів або ламп мусить бути такий, щоб на одну синю лампу припадали дві білі та одна червона. Така рампа буде придатна лише для сцени понад 18 футів завширшки. Для менших сцен замість рампи краще влаштувати т. зв. виносний прожектор (див. мал. 3).

Мал. 3. Виносний прожектор Мал. 4. Прожектор із серпентином

2). Софіти.

Софіти — прилади для верхнього освітлення основного простору сцени. Вони підвішуються над сценою на металевих або дерев'яних рейках та блоках, що дозволяють регулювати їх висоту. За своюю конструкцією софіти дуже схожі з окремими секціями рампи. (Див. мал. 2). Подібно до рампи, софіти поділяють на відкриті та закриті (камерні). В деяких театрах софіти мають вигляд великих освітлювальних агрегатів з різноманітними додатковими пристроями для концентрованого та дифузного (розсіяного) освітлення. Щоб краще освітлити авансцену, в залі перед порталами стіною іноді влаштовують виносний софіт (т. зв. верхня рампа).

В нашому театрі складні софіти можна замінити звичайними кольоровими лампами, бажано з металевими рефлекторами. Якщо стеля низька, лампи прикріплюють безпосередньо до стелі. Софіти розміщують паралельними рядами в просторі від нерухомої паддуги до внутрішньої завіси та рухомої паддуги. Перший софіт розміщується безпосередньо за нерухомою паддugoю, на віддалі 1½-2 фути від неї. Другий софіт мусить бути на віддалі 2½ футів від першого, а третій — на віддалі 3 футів від другого. Для більшої сцени доведеться влаштувати ще четвертий софіт за внутрішньою завісою, на віддалі 2 футів від неї. Цей софіт, крім своєї основної функції, буде допомагати горизонтним ліхтарям (див. нижче) освітлювати горизонт. Порядок розташування кольорових ламп у софітах мусить бути такий, щоб на дві сині (або зелені) лампи припадали три білі та одна червона. Віддалі між окремими лампами становить 20-25 інчів.

3). Світлонопи.

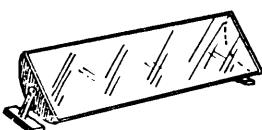
Світлонопи — електричні пристрії верхнього освітлення сцени. Вони мають вигляд металевого дзвону, що закінчується патроном для великої лампи. В найширшій частині світлонопа є округла або квадратова рамка для світлофільтрів. Електричні лампи вживають потужністю

від 500в до 1500в. Кріпляться світлоснопи, подібно до софітів, над сценою до колосникового перекриття.

Найпростіші світлоснопи ми можемо виготовувати з тонкого заліза, цинку або алюмінію. Їх діаметр для лампи в 500в мусить становити 25-30 інчів, висота — 30-40 інчів. Всередині світлоснопи фарбують білою вогнетривкою фарбою. Для великої сцени треба 3-4 світлоснопи, для меншої — 2-3. Розміщують світлоснопи між софітами так, щоб центральна частина сцени була рівномірно й повно освітлена. (Див. мал. 7).

4). Прилади для тимчасового освітлення.

Це невеликі переносні прилади для освітлення окремих частин декорацій та сцени. Одним із таких приладів є т. зв. б е р е ж о к (див. мал. 5). Він подібний до окремої відкритої рампи і вживається для освітлення нижньої частини горизонту, декорацій та світлових ефектів (захід та схід сонця, пожежа, промінь місяця та інше). Деякі великі театри вживають для нижнього освітлення горизонту бережки до 12 футів завдовжки.

Мал. 5. Бережок

Мал. 6. Горизонтний ліхтар

Відміною бережків є т. зв. ф у р к и. Вони розраховані на використання потужних електрических ламп (1500в - 3000в). Фурки виконують ту саму функцію, що й бережки.

Для аматорської сцени замість бережків та фурок можна використати прожектори від авта.

II. Прилади для освітлення горизонту.

1). Горизонтні ліхтарі.

Вживаються, про що каже сама назва, для освітлення сценічного горизонту. Найпростішою формою такого ліхтаря є ті самі бережки або фурки, розміщені над горизонтом. Часто вживають також циліндричні ліхтарі (див. мал. 6), що уможливлюють освітлення горизонту під кутом 180 ст.

Коли спеціальних горизонтних ліхтарів нема, ми можемо їх замінити рядом електрических ламп, укріплюючи їх подібно до софітів. Ламп уживають матових або молочних синього й білого кольору. Щоб освітлення було рівномірне, перший ряд ламп або ліхтарів треба розмістити на віддалі не менше 5-6 футів від горизонту. Додатково освітлювати горизонт може й четвертий софіт, встановлений за внутрішньою завісовою.

2). Бережки та фурки.

Вживається для освітлення нижньої частини горизонту та декорацій.

III. Прилади для ефектного освітлення.

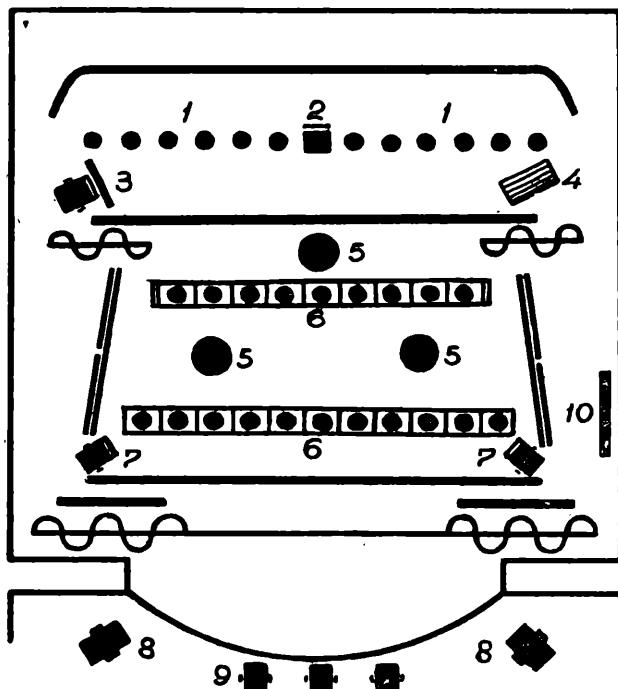
1). Прожектори.

Вживаються для часткового ефектного освітлення спе-

ни, декорацій та виконавців. Прожектор складається з трьох основних частин: кожух, джерело світла та оптична система. (Див. мал. 4).

Колір променів змінюють за допомогою кольорових світлофільтрів або кольорового кола, що зветься с е р п е н т и н . Серпентин складається з металевого збо дерев'яного кола, в якому зроблені відповідні прорізи для кольорових світлофільтрів. Діаметр серпентину мусить бути не менше трьох діаметрів світлового отвору прожектора. Один з прорізів залишають без світлофільтра для „білого” променя. Обертається серпентин на нерухомій осі, яку кріплять до прожектора. Прожектор встановляють на стійкому металевому штативі. Електричні лампи в прожекторах вживають потужністю від 300в до 5000в. Сочки використовують лише пласкоопуклі (т. зв. конденсаторні), що мають діаметр 8-10 інчів. Для максимального використання світлової енергії за лампою влаштовують сферичне дзеркало. Прожектори вживають також і для виносного освітлення залі.

Іншою відміною цього прожектора є рухосвітний апарат що його вживають для швидкого переміщення променя з одної частини сцени на іншу та локалізованого (місцевого) освітлення окремих виконавців. Рухосвітних апаратів меншого розміру вживають для того, щоб освітлити окремі частини тіла виконавця або окремі шматки декорацій та реквізиту. Щоб вмикати прожек-

Мал. 7. Внутрішній вигляд професійної сцени та освітлювальних приладів.

1. Горизонтні ліхтарі,
2. Хмаровий апарат,
3. Прожектор із серпентином,
4. Бережок,
5. Світлоснопи,
6. Софіти,
7. Бічні прожектори,
8. Бічні виносні прожектори,
9. Центральні виносні прожектори,
10. Розподільча доніца.

Роман Маринович

ЯК ЩЕ ДОВГО?

(До дискусії над проблемами українського радіомовлення)

Ред. Борис Берест, автор статті „Гуляй-Поле на хвилях етеру” („Крила”, ч. 2, липень 1954), порушив у цілості зміст українських радіомовлень поза межами Батьківщини, насамперед в ЗДА та Канаді, обговоривши цю актуальну справу з ракурсу слухача і мистця. Для зрівноваження сказаного ми хочемо порушити цю справу коротко та загально з точки зору керівника радіопрограм та слухача інших українських радіоавдій.

Ми не ставимо своїм завданням говорити про програми релігійного змісту і не зираємося обороняти себе чи інших керівників радіопрограм. Ми хочемо тільки з'ясувати умови праці, що серед них наші програми постають та передаються, а також порушити найголовніші завдання керівників програм, їх наставлення до виконання своєї функції та їх реакцію на усні й письмові завважання радіослухачів.

Всі програми американського радія та телевізії, без уваги на їх зміст і характер, спонзоровані товариствами чи торговельними фірмами, що фінансують радіомовлення, а тим самим дбають насамперед про свою користь. Звичайно, фірми, що спонзорують українські радіопрограми,

тори, треба влаштувати кілька втичкових гнізд за правими та лівими кулісами.

2). Прилади для світлових ефектів.

Сучасна театральна техніка нараховує надзвичайно багато різномінітних приладів для світлових ефектів, починаючи від звичайного проекційного ліхтаря й кінчуючи дуже складним приладом для проекції рухомих хмар, що зветься хмаровий апарат. Давніше зображення рухомих хмар робили за допомогою проекційного ліхтаря, що мав скляне кружало з намальованими хмарами. Такий самий ліхтар можна використати для нашої сцени.

Щоб створити ілюзію морських хвиль, проектирують намальовані на кіноплівці чорні хвилясті лінії.

Зірки зображують прикріплени до горизонту маленькі лямпочки від кишенькового ліхтаря. Щоб одержати зображення місяця, проектирують на горизонт відповідний малюнок, намальований на склі. Можна також виготовити дерев'яну скринку з відповідним отвором, залипленім світлозеленим папером або шовком. Всередині скринки розміщують кілька матових електрических ламп.

Для спалаху блискавки вмикають на коротку мить верхні софіти, а саме зображення проектирують на горизонт. За допомогою проекційного апарату можна одержати ще багато цікавих світлових ефектів (дощ, сніг, веселка, полум'я, човен, потяг, авто та ін.).

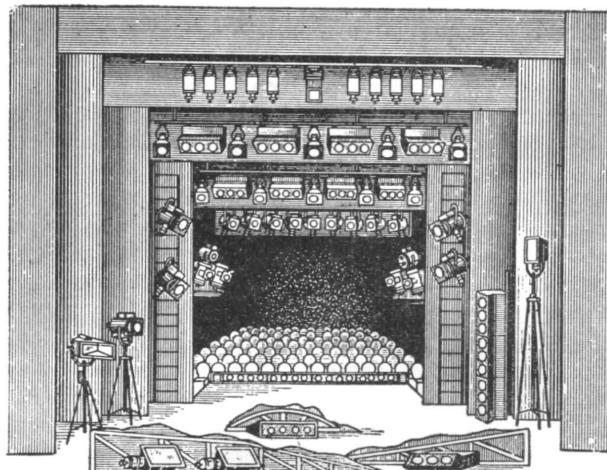
**

Всі електричні прилади мусить мати самостійні запобіжники та вимикачі. Кольоворі лампи софітів, рампи та горизонту, крім цього, мусить мати вимикачі для кожного кольору ламп окремо.

Для повільногого затемнення сцени вживають реостатів. Їх праця базується на тому, що напруга електричного

не є великими, бо великі фірми, оперуючи мільйоновими коштами, не зацікавлені в іншомовних радіомовленнях. Малі торговельні підприємства, звичайно, дивляться на те, щоб найменше витратити коштів, а найбільше мати прибутків з радіооголошень, не звертаючи уваги на зміст, характер чи популярність радіопрограми. Здобувши кільканадцять спонзорів, майбутній керівник радіопрограм складає умову з радіостанцією, рекламиє новостворене підприємство в пресі та розпочинає радіомовлення. Хоч і не завжди має такий керівник радіопрограми відповідні кваліфікації, освіту, здібності володіти живим словом та інші необхідні дані. Він і тільки він відповідає за зміст, характер і мистецьку вартість своєї програми перед слухачами, перед своєю суспільністю, що її він мимоволі презентує, а насамперед перед керівництвом радіостанції. Навіть і в тому випадку, коли хтось інший укладає йому програму, то всетаки його ім'я, а не когось іншого, фігурує та подається на цій програмі. Це означає, що тільки керівник програми відповідальний за її зміст, технічний і мистецький рівень.

(Закінч. на стр. 26)

Мал. 8. Внутрішній вигляд сцени та освітлювальних пристрій великої сцени.

струму зменшується, якщо влучити до світлового кола додатковий опір. Щоб виготовити реостат вживають дріт з великим опором (нікелін, ніхром, реотан).

Всі запобіжники, вимикачі та реостати монтують на загальному мармуровому щиті. Встановлюють його за першою правою кулісою, звідки видно майже всю сцену. (Див. мал. 7).

Крім приладів, що ми розглянули, великі театри обладнані ще багатьма іншими складними освітлювальними пристріями, яких для малої аматорської сцени че вживають.

(Далі буде)

Хоч сьогодні в Америці переважна більшість радіостанцій дбає за мистецьку і технічну вартість програм, але ще деякі до цього часу оцінюють вартість програм від суми, що її вони заробляють. Інакше думають слухачі. З гарячковою нетерплячкою чекають вони на радіопрограми своєю рідною мовою. Не важко уявити собі їх розчарування, коли вони починають слухати сухі оголошення кострубато, покаліченою мовою; майже все ті самі пластики, до того ж зовсім неупорядковані (напр., після похоронного маршу та посмертної згадки про визначну серед українців постать, — гумореску чи примітичу коломийку); механічно вихоплені з преси вісті, що їх слухачі вже давно читали; подяки за „сотні” листів, в існуванні яких можна поважно сумніватися тощо. Одним словом, такі програми не мають ніякого духовного змісту чи виразного національного характеру. Вони побудовані хаотично, недбало.

Роздратовані слухачі починають писати десятки листів з протестами та пересторогами до керівників програм, але далі продовжують їх слухати, бажаючи чути своє рідне слово та музику. Самокритичний керівник програм, одержавши такі листи, намагається поліпшити свою радіопрограму, викоренити свої дотеперішні помилки. А безвідповідальний керівник годує своїх слухачів лише обіцянками.

Тут може бути лише одна відповідь: колись був інший час та інші умови. Сьогодні до ЗДА та Канади приїхала нова політична еміграція, що вимагає від нас, керівників радіопрограм, національно повноцінних передач, належного змісту та відповідного характеру. Наша еміграція вимагає високоякісних з мистецького боку радіопересилань, з доброю музикою для духового відпруження, з передачею матеріялу актуального і цікавого. Зрозуміло, що такі вимоги може задовільнити тільки керівник програми з багатим, всестороннім знанням та широкою ерудицією в галузі музики, в галузі мистецтва живого слова. Або такий керівник, що, відчуваючи свою неміч в цьому напрямку, запрошує до співпраці відповідних фахівців, які повністю укладають програму та ведуть її під даним іменем.

Проте, мусимо вдарити себе в груди і сказати, що серед керівників наших програм є багато таких, які не мають ніяких даних для цього відповідального діла, крім звичайної купецької проворності. Такі особи навіть пerekонані, що роблять для української справи велику роботу, передаючи кострубаті комерційні оголошення та безліч разів переграють старі та мистецько безвартісні пластики. Вони не усвідомлюють собі, що наші радіопрограми слухають також і чужинці, відповідно оцінюючи по них українську націю в цілому. Вони не звертають уваги на протести і завваги слухачів, далі продовжуючи свою „діяльність”. Тому не диво, що справа українського радіомовлення починає виходити на сторінки пресових органів.

Тому також не дивно, що на ці теми з'являються критичні статті. На жаль, більшість авторів цих статей говорить тільки про загальний стан наших програм, не даючи докладної оцінки поодиноких наших радіомовлень. І тому вони є голосом вопіючого в пустині, бо саме ті керівники радіопрограм, що до них ці статті відносяться,

не бачачи в пресі свого імені, махають на все рукою та йдуть тією ж дорогою далі.

Якби кожний з керівників наших програм був свідомий свого відповідального завдання і якби громадські справи ставив понад свої особисті інтереси — то тоді наше радіомовлення було б напевне упорядковане. В цій справі повинні зайняти відповідне становище самі керівники програм, наши установи та організації, а також рядові слухачі. Український Конгресовий Комітет вже на протязі двох років говорить про скликання з'їзду керівників наших радіопрограм, але далі в цій справі не робить нічого. Були також спроби заснування союзу керівників українських радіомовлень. Були намагання організації радіопрограм без жадних комерційних оголошень, за зразком культурних європейських програм. Така радіопрограма могла б обпертися на добровільних вкладках українського громадянства. Але, на жаль, переважна більшість нашої громадськості не розуміє ваги радіомовлень, легковажачи їх потенційно безмежні можливості.

Українське громадянство повинно поважніше ставитись до ваги і завдань наших радіомовлень; наши пресові органи повинні бути більше послідовними, одвертими та безпротекційними, а ми, керівники радіопрограм, повинні виразніше зрозуміти свої завдання і велику відповідальність перед громадськістю, маючи більше самокритичності до себе та більше пошани до критичних голосів наших слухачів. Все це можна буде сягнути тільки тоді, коли насамперед самі керівники українських радіопрограм будуть організовані в окрему професійну одиницю, що в разі потреби застосовуватиме рішучі санкції проти невідповідних виступів та дій окремих її членів, а також тоді, коли всі справи технічного і мистецького характеру наших радіомовлень будемо упорядковувати в тісній співпраці з кращими знавцями цієї галузі.

Я говорив з Нью-Йорку. До слова прошу В. Шарвана з Бофало.

З ФІЛЬМОВОЮ СТРІЧКИ

+ Відомий американський актор українського походження, Джек Пеленс, одержав кілька вигідних пропозицій від великих кінокомпаній. Особливо визначився він виконанням таких історичних постатей, як Аттіла в фільмі „Sign of the Pagan” та Саймон Чаклун у фільмі „The Silver Chalice”. Тепер наш земляк підписав контракт на виконання ролі Віліма Переможця у великому історичному фільмі „Нормандець”, що буде випродуктований влітку 1955 р. в Англії та Франції.

ПОШТОВА СКРИНЬКА

Н. Х. Чікаго, Ілл. Дякуємо за співпрацю. Одна з поезій піде в „Шл. Молоді“. Цікавимось короткими оповіданнями про життя і боротьбу з червоним окупантом підсоветської молоді.

К. Г. Ютіка, Н. Й. Про реж. Є. Деслава та його плянований фільм знайдете відомості в попередньому числі „Крил“.

Д. О. Торонто, Канада. Вашу статтю про безвідповідальні виступи наших акторів використаємо. Чекаємо дальших статей.

БАРВИСТА ПАЛІТРА ОБРАЗОТВОРЧИХ МИСТЦІВ

** Олександр Архипенко, світової слави український мистець, матиме виставку своїх творів з приводу 50-ти річчя мистецької діяльності. Це вже 110-та індивідуальна виставка нашого мистця. Відбуватиметься вона з 15 жовтня до 15 листопада ц. р. в приміщенні Об'єднання Американських Мистців, 711 П'ята Евеню, в Нью-Йорку.

** Нещодавно у Венеції (Італія) відбулася дворічна світова виставка образотворчих мистців, т. зв. „Бієннале“. Першу нагороду одержав парижанин Макс Ернст; між іншими нагородженими є еспанець Міро та француз Жан Арп.

** З величезним мистецьким успіхом пройшла світова образотворча виставка в Сан Павльо (Бразилія).

У ВІЗЕРУНКАХ УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

** Відомий український скульптор і маляр Яків Гніздовський, що недавно мав у Нью-Йорку свою індивідуальну виставку, працює тепер над керамікою, використовуючи багатовіковий досвід нашого народу в цій галузі ужиткового мистецтва.

МУЗИЧНІ НОТАТКИ

* Українською музичною тематикою цікавились не тільки європейські, але й американські композитори. Так, наприклад, Чарлз Мартін Леффлер ще в 1891 році написав сюїту для скрипки з оркестрою п. н. „Les Veilles de l'Ukraine“.

В ЧАРАХ РИТМУ І ПЛЯСТИКИ

× Американська Асоціація Вчителів Балету щороку організовує в більших містах Америки показові лекції хореографічного мистецтва. На цих лекціях вчителі балету ознайомлюються з методами праці та педагогічним досвідом видатних фахівців цієї галузі мистецтва. Наша відома примабалерина Валентина Переяславець одержала нещодавно запрошення дати 5 показових лекцій, що пройшли з великим успіхом. Від Управи Асоціації В. Переяславець одержала спеціальну подяку та запрошення на подібний виступ в наступному році.

× Величезним успіхом користується тепер фільм „Лілі“ з молодою акторкою і танцюристкою Леслі Карон в головній ролі. До речі, ця талановита танцюристка брала лекції класичного балету в примабалерини В. Переяславець.

НОВІ ДОСЯГНЕННЯ У ФОТОМИСТЕЦТВІ

::: Незабаром на екрані Редіо Сіті Мюзік Голл-у з'явиться новий музичний фільм „White Christmas“, випродукований нововинайденим способом фотозображення, т. зв. Віста-Віжен. Цей винахід дає фільмовому образові дивовижну висоту і широчину кругозору в поєднанні з сенсаційною виразністю зображення на екрані. Щоб одержати стяжку такого фільму, треба сфотографувати його спеціальною камерою на вдвічі збільшений кадр кольорової негативної стяжки Технікалор, а потім знову зменшити її до нормальних розмірів 35мм кіноплівки.

::: Фільмовий концерн RKO закінчує останні приготування для запровадження нещодавно винайденого широко-екранного процесу кінопроекції п. н. Супер-Скоп.

Винахідниками нового удосконалення є Джосеф та Ірвінг Тучінські.

НА ЕКРАНІ ТЕЛЕВІЗОРА

× Існування телевізії з 3-ма вимірами вже стало дійсністю. Незабаром кожний власник телеприймача матиме змогу дивитися тривимірні передачі за допомогою спеціальних окулярів, що їх можна буде придбати в першій ліпшій крамниці Нью-Йорку.

× Поширюючи виробництво кольорових телеприймачів, RCA зменшила ціну нових апаратів з \$1.000 до \$495. Поки що кольорові телеприймачі мають розмір екрану в 15 інчів, але незадовго мають з'явитися приймачі з екраном в 21 інч.

× Телевізійна станція NBC витратить в наступному році 2,5 мільйони доларів, щоб випродукувати 10 люксусових телевізійних видовищ.

× Через один рік в США буде майже 2.000 телевізійних станцій та 100 мільйонів слухачів і глядачів.

МИСТЕЦТВО В ЧИСЛАХ

+ Податок з видовищ дає урядові США щорічний прибуток в сумі понад 300 мільйонів доларів.

+ Популярний американський журнал „Рідерз Дайджест“ вже видається 33 роки, виходить накладом 17,5 мільйонів примірників у 12 різних мовах.

+ Кольоровий фільм з біблійних часів „The Robe“, вперше показаний на екрані типу Сінемаскоп, дав прибуток понад \$27.000.000

* Найбільшим твором Бетговена вважається його „Дев'ята симфонія“ (д-моль).

На протязі всього свого життя композитор проводив наполегливу підготовчу працю, мріючи почути її в кінцевій редакції. Але це йому не судилося, бо він закінчив працю над цим епохальним твором тоді, коли вже був зовсім глухим.

* Славетна опера Ж. Бізе „Кармен“ входить тепер в „залізний“ репертуар оперних театрів. А проте свого часу цей безсмертний твір французького композитора зустрінувся з нищівною рецензією тогочасних музичних критиків, що пророкували опері повну загибелі.

* Найпопулярніший піяніст-віртуоз Лібераче походить з Польщі. Ще тільки кілька років тому він був бідним, безробітним музикою. Сьогодні його музичну програму передають 185 телевізійних станцій та сотні радіостанцій. З однаковою легкістю він виконує популярні мелодії та класичну музику. Він якоюсь магнетичною силою вміє прічаровувати слухачів. Бо він має прикмету, що її не мають інші музики — індивідуальність.

* Нещодавно в Нью-Йорку демонструвався новий винахід: застосування пахощів в сполученні з музикою і хореографічним видовищем. Пахощі окремих гатунків парфумів Кордея розповсюджувались в залі через систему повітряного охолодження під звуки симфонічної оркестри з 60 осіб, що виконувала спеціально написану для цього сюїту Геррі Равеля.

НЕПРОЧИТАНИЙ ЛИСТ

(Закінч. зі стор. 20)

Нічого я йому не відказала. Щось здушило горло і так, знаєш, стисло в грудях, — ледве не розридалась. Ех, Вера, не знали ми настійшого життя і молодість наша пройшла якось по-дурному. А цей магістер, що він мені притикнув, — це був керівник Пласти, — вроді нашого комсорга. Славний парень, тільки задиркуватий. Вчепиться за якесь слово — і тут тобі й кацапська мова і несвідомість. Пристане, як реп'ях. Душу вимотає. Так неначе мова — все.

Я дуже часто плачу. Дуже тяжко і нема з ким поговорити по-душам. Знаєш, так... по-нашенськи! Щонеділі ходжу до церкви. І навіть в хорі співаю. Тут багато селянських жінок і одна точнісінько, як моя мамочка. Ти б подивилася, як вона молиться! І знаєш, я теж почала молитись... за маму. Чи ж побачу я її мою старенку, ріднесеньку?

Вже третій день лежить оце письмо. Перечитаю і знову плачу. Чого ми такі нещасні? Немає в нас ніде дому і приюту. Ми зовсім якісь інакші люди. Нас ніхто не розуміє.

Придивилась я вже й до німців. Вже ж того Гітлера нема, а все одно — противні. І знаєш, чому? Дуже самолюби. Вони і своїх не люблять. Якісь черстві і холоднокровні. Якось дивлюсь: сидить на тротуарі — молодий, красавець, мабуть, був, а тепер? Лице подерте, пальці покручені, в чорних окулярах-сліпій. Грає на бояні і, знаєш, таку ж якусь жалісливу їхню пісню. А вони хоч би хто зупинився. Кине десять пфенігів і не гляне. А в нас? Як би то його обступили, чого б тільки не надавали? А вже наплакались б! Або у їхній кірсі: велике свято, повна кірха, навіть молодь. Ксьондз їхній розказує про милосердя, про любов до близького... Як колись хтось там лежав на дорозі побитий і поранений і як усі свої його обминали, а їхав якийсь авслендер, зліз з коня, зробив ѹому перев'язку, нагодував ще й грошей дав. Чи навіть завів у лікарню, — я добре не розібрала. І що ж? Стояла, як істукани, дивляться на ксьондза баранячими очима і хоч би що? Виходять з кірхи — кожний у свою сторону. А в нас? Збирається, бувало, вся рідня — і поспівають, і поплачуть... Може воно і не по-культурному, але, знаєш, якось так, по-душевному. І знову я плакала. Ні, Вера, нас ніхто ніде не зрозуміє. Ми інші... Не такі...

Підійшов на цвінтари до мене німчук. Молодий, гарний, питав: „Хто тебе скривдив?” — „Доля!” — кажу. „Що, — каже, — мантвій помер?” — „Ні, — кажу — гірше: душа

вмирає!” Вирячив на мене баньки, скрививсь і пішов. Певно, подумав, якась божевільна. А так як подивиша на їхні порядки: на села, на квартири, на всю їхню техніку, — дивуєшся, як тільки можна так усе устроїть? Кругом для всіх повне удобство. Завжди, як гляну на їхні шляхи, все згадую покійного батька... То ж тоді, доки запрягали коні, доки довезли по грязюці, по баюрах, — в дорозі і Богу душу віддав. А до лікарні всього ж одинадцять кілометрів! А чи в нас не можна б? Ех, родина, родина!..

Часом згадую, як наші їхали додому: червонощокі, в пальтах, з годинниками, з чемоданами... Все це за унрівські пачки понавиміняли. Ні, не повірять їм там, що нам було тут погано. Але знаєш, як тоді співали: „Сибир — тоже русская земля...” І я часом думаю: що вже всім, — те й мені. А як почну передумувати все тамтешнє життя, — серце спиняється. Ох, „батечку-сонечко ясне”, — нам не давав дихати і сам задихнувся! Чого ти не задихнувся ще в материній утробі?..

Якось попався мені журнал „Огоньок”. Пагони... Школярі і ті в орденах! На маніфестації — тьма людей, а одіж — наче з одної сім'ї, — у всіх однакова. І по обличчях — не празник, а якийсь похорон. І от же бачиш, що все те саме — одна агітація, а перечитала може з десять разів. Тут майже нічого не читаю. А як гризується в тих газетах! Всі хочуть добра і не можуть помиритись. На читаєшся і такий сум обгортав, що хоч бийся об стіну головою.

Гаяля Трохименко переписується з отчимом, а я боюсь. Та й чи жива ще? Бідна, бідна, моя матіночко!..

Знову плакала і знову чотири дні лежало письмо. Ні, мабуть, ніколи я його не закінчу... Стара Пилипенчиха, — ти її повинна пам'ятати, — у сьомому бараці була сторожихою, — поховала місяць тому чоловіка і вже втрете вийшла заміж. А я?.. Як ото у пісні: „І не дівчина й не вдова...” Ох, Вєрочка, як сумно, як важко... Я така одна-одна... Ти не знаєш!...

„Ти не знаєш!...” — написано вже півколом на ріжку листа. Підпису нема. Хто ж ти знецілена, самітня, сумом і розpacем розчавлена, така щира і сердешна Вєрина товаришко?..

**КОЖНИЙ МОЛОДИЙ УКРАЇНЕЦЬ ЧИТАЄ
І ПЕРЕДПЛАЧУЄ СВІЙ МОЛОДЕЧИЙ ЖУР-
НАЛ „КРИЛА”!**

Петро Кізко

ЯК Я ПОМСТИВСЯ НАД МУХОЮ

(Гумореска)

Був у мене сусід Панько Муха. Що то за чоловік — важко описати. Хитрий, лютий і мстивий — чиста муха. Як не там, то там укусить. А вже вислужник який був! Перед партійно-комсомольським начальством було так скрутиться, що не розбереш — чи це Панько, чи слімак.

Допік він і мені. Ой, донік! Подумайте, одного разу заявив був міліції, що я поїв яйця на колгоспній курячій фармі. Про цю історію з яйцями я розкажу іншим разом, а тепер хочу оповісти про іншу подію, — про те, як я помстився над Паньком Мухою за всі його юдині вчинки.

Отож, готували ми одного разу до вистави п'єсу, яку мали виставляти на колгоспному огляді художньої самодіяльності. Не пригадаю добре, що то була за п'єса, бо давно то вже було. Тільки знаю, що в тій п'єсі я грав ролю підкуркульника, тобто значить таку людину, яка під час колективізації і наступу на куркуля, як клясу, тягнула руку за куркулями, проти совєтської влади. Так ото, кажу, грав я ролю підкуркульника, а Панько Муха — ролю уповноваженого парткому для ліквідації куркуля і переведення колективізації. Коротко кажучи, в п'єсі виходило так, що Панько Муха повинен був мене зліквідувати, а я, по довгій боротьбі з ним, мав таки здатися і сконати, як клясовий ворог.

Хоч роля мені, правду сказавши, не подобалася, все ж таки волів бути підкуркульником, аніж партійним уповноваженим.

Прийшов довгожданий день. Зали районного колгоспного Дому Культури була передовнена. В передньому ряді сиділи районові керівники, а в задніх — трудящі. Перед виставою режисер Серьога Щокін виголосив полум'яну промову, в якій, між іншим, сказав про наш колгоспний драматурок, що ставить п'єсу на тему клясової боротьби.

Самодіяльний огляд розпочався. А незадовго прийшов і наш виступ з Паньком Мухою. За п'єсою, значить, я, як підкуркульник, мусів підпалити купу колгоспної полови, а, підпаливші, тікати. Але тут з'являється Панько Муха, партійний уповноважений.

— Ось він, ворожий недобиток! — кричить на мене Муха. Стій, бо стрілятиму!

Але автор п'єси придумав так, що я, будучи сам-на-сам із уповноваженим Паньком Мухою, мав на нього напасті. Я виймаю з-за халяви ножа й кидаюсь на Муху. Зчиняється між мною і Паньком Мухою страшна бо-

ротьба, ніж у мене вириває Муха, але я його товчу голими руками. Публіка на залі сидить і ні пари з уст, немов завмерла, всі чекають висліду нашої боротьби.

Ну, звісно, за п'єсою, як і треба було сподіватися, повинен був перемогти Панько Муха — уповноважений партії, а я, як підкуркульник, повинен був скаптулювати. Але в запалі гри я забув про свою роль, передо мною був справжній Панько, без ролі, і я вирішив таки добре його віддубасити. Не отямився, як схопив Панька за шию, й придушив з усієї сили. Панько харчить, і вже, бачу, очі під лоба закочує. Публіка, звісно, мало що на п'єсах розуміється, не може розібрати, чи я Панько Муху так собі давлю, для ролі, чи насправді для справжньої його погибелі. А режисер зразу запримітив, що я з Паньком Мухою не бавлюся. Що ж ти, каже, такий-сякий робиш, ролю свою перевертаєш! Пускай, — кричить до мене з-за куліс, — пускай Муху, бо задушиш до смерті!

Я немов би й не чую — душу Муху. Вже він і не харчить, тільки сопе. Режисер наш, побачивши, що не уповноважений партії ніщить підкуркульника, а підкуркульник уповноваженого, вибігає на сцену, в ролі пильного колгоспника, та до мене, ніби в п'єсі так положено:

— Ось де він, недобиток куркульський! Держіть його, люди, держіть!

А сам моргає і киває за сцену, щоб і інші артисти бігли та рятували Муху. Тут і справді, поназбігалися артисти, вже і з публіки, бачу, хтось прибіг.

— В'яжіть його! — кричить режисер у ролі колгоспника. — На суд його, на суд!

Мене й справді в'яжуть і виводять за куліси. Публіка плеще в долоні, кричить браво!.. Сцена закінчується так, як і треба було дати за п'єсою.

Так моя помста над Паньком Мухою в п'єсі закінчилася для мене дуже сумно. Як ото зв'язали мене та вивели за куліси, то більше вже я на сцену й не повертаєсь. Вислали на п'ять років, як підкуркульника, таки навсправжки, без гри.

ЧЕМНІСТЬ — ОКРАСА ЛЮДИНИ

Мирон Гунька сидів у кіно. Програма щойно почалася, коли товста туша якогось припізнілого добродія посунула перед його носом. При цьому товстун наступив Миронові на ногу і навіть не сказав „перепрошую”.

За пару хвилин екран, на якому закохана пара саме почала цілуватися, знову заслонила від Мирона товста туша, пробираючись до виходу з кіно. І знову вона наступила Миронові на ногу і не сказала „перепрошую”.

За пару хвилин товстун повернувся ще раз на своє місце

з не менш товстою жінкою. Схиливши до Мирона, товстун запитав:

— Чи не вам це я наступив на ногу, пане?

— А нічого, то не важно! — пробурмотів Мирон.

— Ганусю, — сказав товстун, обертаючись до своєї жінки, — оце є наш ряд. І обое, наступивши Мирочкові на ногу, посунули на свої місця.

З чужого гумору

„ХОРОБРІЙ ПОЖЕЖНИК”

До редакції московської газети із згорнем у рурочку рукописом прийшла молода жінка.

— Вибачте, — звернулась вона до редактора, що сидів у шкіряному кріслі, — мое прізвище Крапівіна. Я принесла для вашого часопису невеличке оповідання.

— Будь ласка, сідайте і прочитайте ваше оповідання! — підсунув їй редактор стільця.

— Називається це оповідання „Хоробрий пожежник”, — почала молода жінка і приступила до читання тексту: „Була третя година ночі. Усі в місті спали. Не світилася жадна лямпа. Була непроглядна темрява і абсолютна тиша. Раптом з вікна великого сірого будинку на четвертому поверсі вибухло полум’я. „Рятуйте! — почувся розплачливий крик. — Пожежа!” Цей голос належав якомусь нерозважливому мешканцеві цього будинку, який забув на ніч вилучити електричну піч і цим самим спричинив пожежу. Богонь поширився на всі сторони. Заревла алярмова сирена, і за пару хвилин примчало пожежне авто. Пожежники позіскакували з автомашини і кинулися в будинок. В кімнаті, власник якої кричав „рятуйте”, полум’я палахкотіло чимраз дужче. Пожежник Прохорчук, вже не молодий українець з великими чорними вусами, кинувся крізь дим у двері кімнати. Якусь хвилину стояв він роздумуючи, а потім вскочив усередину, витягнув на коридор уже горіючого мешканця і скермував струмінь води на полум’я. Завдяки хоробрості Прохорчука пожежу вдалося погасити. Брандмайор Горбушкін підійшов до нього і сказав: „Гаразд, Прохорчук! Але чи не бачите ви, що вам загорівся правий вус?” — Прохорчук посміхнувся і скермував з пожежної кишкі струмінь води на свій правий вус”.

— Не погане ваше оповідання, товаришко Крапівіна! — сказав редактор подумавши. — І заголовок „Хоробрий пожежник” добре до нього пасує. Але деякі місця ви мусите трохи переробити, бо, знаєте, дуже шкода, коли в гарному оповіданні є щось невідповідне. Як починається ваше оповідання?

— ... Була третя година ночі. Усі в місті спали...

— Неможливо, цілком неможливо, мушу я вам сказати, товаришко Крапівіна. Це ж виходить як: міліція спала і всі державні органи, яким належить стояти на посту, також спали? Тут ви мусите трохи змінити. Пишіть: „Була третя година ночі. Ніхто в місті не спав.”

— Алеж не можна так, товариш редакторе! Люди вночі сплять...

— Зрештою, маєте рацію. Отже, пишіть: „В місті всі спали, але стояли на посту...”

— Як же то: спали і стояли? Як ви собі це уявляєте?

— Ну, тоді пишіть: „Частина людей спала, а частина не спала...” Читайте далі!

— ... не світилася жадна лямпа...

— Як то не світилася? По-вашому, товаришко Крапівіна, виходить, що у нас продукують такі лямпи, які не світяться?

— Алеж була ніч, товариш редакторе, і всі лямпи були погашені.

— А все ж таки це викликає підозріння щодо якості нашої лямпової продукції. Зрештою, вашому оповіданню не пошкодить, якщо це місце ви зовсім скреслите. Далі!

— ... Раптом з вікна великого сірого будинку на четвертому поверсі вибухнуло полум’я. „Рятуйте! — почувся розплачливий крик.

— Пожежа!”

— Це ж як у вас виходить — паніка?

— Так, товариш редакторе.

— І ви собі думаете, що завданням преси є пропагувати паніку?

— Звичайно, ні! Алеж це оповідання. Я описую пожежу.

— Замість пропагувати світовий мир трудящих, ви описуєте панікерів та інших саботажників, товаришко Крапівіна. На вашому місці я, замість крику „пожежа”, дав би якесь мобілізуюче гасло.

— Наприклад?

— Наприклад: почувся крик: „Все в порядку, ми вже все погасили!” Або: „Навішо паніка? Нішо вже не горить!”

— Як то не горить, товариш редакторе, як воно горить?

— Ну, в такому разі цей панічний крик ми взагалі мусимо усунути. Читайте далі!

— ... Цей голос належав нерозважливому мешканцеві цього будинку, який забув на ніч вилучити електричну піч...

— Якому мешканцеві?

— Нерозважливому.

— То по-вашому виходить, що наша преса повинна популяризувати нерозважливість? Я думаю, що — ні, товаришко Крапівіна! І потім, чому ви пишете, що він забув вилучити електричну піч? Що то за совєтський громадянин, який забуває на ніч вилучувати

електричну піч? Що подумає про нього читач?

— Алеж в який спосіб інакше зчинилася б у мене пожежа, якби він не забув її вилучити, товаришу редакторе?

— А для чого взагалі потрібна вам пожежа? Як немає пожежі, то краще чи гірше?

— Звичайно, краще!

— Тож ми й повинні в такому сенсі писати. Викиньте з оповідання піч, щоб взагалі не було причини до пожежі. Як там далі у вас? Що там з тими пожежниками?

— ... Пожежник Прохорчук, вже не молодий українець...

— Дуже добре! Цей українець символізує у вас нерозривну дружбу советських народів.

— ... з величими чорними вусами, кинувся крізь дим у двері кімнати. Якусь хвилину стояв він роздумуючи...

— Зле, товаришко Крапівіна! Пожежники ві не вільно роздумувати, він мусить гасити, а не роздумувати!

— Алеж це тільки такий нюанс в оповіданні.

— Для оповідання — нюанс, але жадних нюансів для пожежників! І потім — як ми вже з вами рішили, що ніякої пожежі немає, з якої речі мчали б до того будинку пожежники?

— Так, але що тоді робити з розмовою із брандмайором?

— А яка там у вас розмова?

— ... Брандмайор Горбушкін підійшов до нього і сказав: „Гаразд, Прохорчук. Але чи не бачите ви, що вам загорівся правий вус? Прохорчук посміхнувся і скермував з пожежної кишкою струмінь води на свій правий вус...

— А то для чого, товаришко Крапівіна?

— Я цим хотіла внести в оповідання трохи гумору. Розумієте, Прохорчук так захопився роботою, що не зауважив, як йому загорівся вус.

— Я вам дам добру пораду, товаришко Крапівіна: скрепліть це місце! Якщо немає пожежі, то зрештою й вус не потребує горіти.

— І оповідання не матиме жадного гумору, товаришу редакторе.

— Як то не матиме гумору? Прошу: коли людина сміється? Вона сміється тоді, коли є задоволена. А задоволена тоді, коли немає пожежі. Це є велике вдоволення, і читач радо буде сміятись. Чи ж не правда? Ну, а тепер прочитайте оповідання ще раз так, як ми його з вами трохи переробили!

— ... Заголовок: „Хоробрий пожежник”. Текст: „Була третя година ночі. Частина населення спала, а частина не спала. З вікна великого сірого будинку на четвертому поверсі хтось закричав: „Ніщо не горить!” — „Гаразд!” — сказав брандмайор Горбушкін до пожежника Прохорчука, вже не молодого українця

з величими чорними вусами. Прохорчук посміхнувся і скермував струмінь води на свого лівого вуса.

— Добре, товаришко Крапівіна! — сказав задоволений редактор. — Ваше оповідання ми видрукуємо!

Переклав з німецького
В. С.

Цей тест дасть Вам відповідь на питання:

ЧИ МУСИТЕ ВИ ЗМІНИТИ ВАШ ХАРАКТЕР?

Отже, дайте відповіді, що б ви зробили, якби...

Ситуація: Ви — самі на прогулянці. Гаряче. В лісі озеро. Ви роздягаєтесь і — шубовсть в воду. Коли виходите на берег, зауважуєте, що Ваша одягна злишився тільки рушник. Що б Ви зробили? Дайте відповіді на питання і порахуйте пункти.

- а) Чи Вас би цей випадок обурив? — (2)
- б) Чи він би Вас схвилював? — (4)
- а) Чи Ви б сказали: „Добре мені й так!” — (3)
- б) Чи Ви б сказали: „Що ж, маю халепу!” — (1)
- а) Чи Ви б побажали, щоб той, хто взяв Вашу одягу, поламав собі кістки? — (0)
- б) Чи Ви хотіли б особисто помститися на ньому? — (2)
- а) Чи Ви б дуже соромилися, що є роздягнені? — (5)
- б) Чи Вас би мало турбувало? — (7)
- а) Чи Ви зараз же перешукали б околицю? — (2)
- б) Чи Ви б чекали на щасливий збіг обставин? — (0)

Раптом Ви бачите лісничого і одночасно таблицю з написом: „Тут купатися заборонено”.

- а) Чи Ви б тепер сковалися, зрозумівши, що порушили припис? — (3)
- б) Чи Ви б, не зважаючи на це, звернулись до лісничого? — (5)
- а) Чи Ви б сподівались, що він буде сміятись з Вас? — (1)
- б) Чи Ви б подумали, що він на Вас розгнівиться? — (0)
- а) Чи Ви б підкорилися карі? — (2)
- б) Чи Ви б вважали втрату Вашої одягу достатньою карою? — (4)
- а) Чи Ви признали б йому право дати Вам моральне наставлення? — (5)
- б) Чи Ви спинили б його спробу висварити Вас? — (6)
- а) Чи Ви дозволили б йому вживати брутальних слів? — (3)
- б) Чи Ви попросили б його говорити до Вас ввічливо? — (1)
- а) Чи Ви трималися б принижено? — (2)
- б) Чи Ви старалися б триматися самовпевнено? — (1)
- а) Чи Ви просили б його дати Вам плащ? — (4)
- б) Чи чекали б, щоб він сам запропонував Вам дати щось одягнутись? — (3)
- а) Чи Ви хотіли б, щоб він виявив до Вас співчуття? — (1)
- б) Чи Ви б сподівались, що він підіде до цього випадку цілком офіційно? — (0)

- a) Чи Ви перепросили б, що порушили припис? — (2)
 б) Чи Ви вважали б вибачення зайвою річчю? — (4)
- Ви довідуетесь, що лісничий сам склав Вашу одягу, щоб навчити Вас.**

- a) Чи на Ваш погляд це був жарт? — (2)
 б) Чи Ви вважали б це за нетактовність? — (1)
 а) Чи радо продовжували б з ним розмову? — (3)
 б) Чи Ви б разомову припинили? — (4)
 а) Чи Ваш настрій зіпсувався б на цілий день? — (2)
 б) Чи Ви були б у доброму гуморі після цього випадку? — (1)

Вислід:

Якщо загальне число нарахованих Вами пунктів становить 39, 43, 48, 52, або 56, то —

Залишайтесь таким, як Ви є. Природа виявила до Вас особливу ласку. Ви є абсолютно довершені. Чи Ви є певні, що не помилілись у Ваших відповідях? Якщо ні, то додаймо ще, що Ви є надзвичайно доброї власні — справжній янгол. Але не кажіть цього Вашим знайомим.

30, 34, 41, 50 або 53 пункти, то —

Змініть Ваше ставлення до любові. Майте більше довір'я до себе, більше сміливості виявляти і сприймати симпатію. Ви є соромливі, а цього зовсім не потребуєте. Раніше Ви були інакші. Неважек Ви думаете, що Ви є тепер менше симпатичні? Це було б великою помилкою. Цей тест підтверджує — Ви є дуже привабливі!

33, 37, 45, 49 або 55, пунктів, то —

Змініть спосіб життя. Останнім часом Ви поспішаєте, а це Вам не пасує. Потребуєте більше бути насамоті, захищайте право на тишу. Це не дасть причини називати Вас егоїстом. Людина з Вашим філософічним чахлом потребує спокійних годин. Галас і поспіх зроблять Вас нервовим і нещасливим.

31, 35, 40, 44, 46, або 54 пункти, то —

Змініть думку про себе. Ви ще не досягли вершка Вашого життя і творчих сил. Маєте на диво великий і неспожитий запас сил. Отже, чому не дивитеся в майбутнє оптимістично? Прикладайте більше сили до всіх Ваших зусиль і плянів і не відходьте від активного життя, як це Ви робите останнім часом. Ваше місце — в центрі повного життя.

32, 36, 38, 42, 47, або 51 пунктів, то —

Змініть Ваше ставлення до турбот. Ви все сприймаєте занадто поважно. Ви раніше давали собі раду з найскладнішими проблемами, і потім переконувались, що майже всі вони не були аж такі складні, як Ви себе уявляли. Трохи легковажності Вам не зашкодить. В цьому Ви ніколи не переступите межу, бо з природи закоректні.

Дорогий Читачу! Прочитавши це число „Крил”, пригадай собі, чи сплатив ти всю залеглість за попередні числа. Твій журнал існує лише з передплат і датків на пресовий фонд.

3 НОВИХ ВИДАНЬ

Петро Мірчук, Відродження великої ідеї, видання Ліги Визволення України, Торонто, стор. 63, 1954 р.

Ця брошурка є 6-м випуском „Політичної бібліотеки” і започатковує цикл брошур під назвою „Український націоналістичний рух першої половини 20-го століття”. У популярній формі дано в ній систематичний перегляд історії українського націоналістичного руху від 1900 року — часу заснування Революційної Української Партиї (РУП) аж до наших днів. А що в основу ідеології новітнього українського націоналізму лягли політичні й соціальні ідеї, що їх проголосив батько українського національного відродження Тарас Шевченко, а в пізніших часах (1891 р.) „Братство Тарасівців”, — автор на вступі розглядає також ідеологію, що її виклав Великий Кобзар, а після нього — тарасівці. Прочитати цю брошуру радимо кожному, хто визнає або симпатизує українському націоналізму та українській визвольній боротьбі.

Петро Мірчук, „З моого духа печаттю”, видання Організації Оборони Чотирьох Свобід Україні, стор. 30, Нью-Йорк, 1954 р.

Книжка присвячена 25-літтю боротьби Організації Українських Націоналістів. У ній розповідається про те, як і коли зродився український націоналізм, про бойову діяльність ОУН та її працю в ділянці ідейно-політичного відродження українського народу і далі — про морально-психічне переродження його з народу мучеників у народ героїв і борців за свою батьківщину. „Боротьба, що її веде ОУН, справді неймовірно важка. Але ОУН, ведучи її вже 25 років, ніколи не сходила з обраного шляху і веде цю боротьбу непохитно й далі аж до повної своєї перемоги — до привернення українській нації національно-державної суверенності та свободи” (П. Мірчук).

Ерем, Голод, видання Спілки Української Молоді Америки, стор. 54, Нью-Йорк, 1954 р.

Автор цієї книжки у сконденсованій формі представив страшний 1933-й рік, коли московсько-большевицька влада поставила перед українським народом питання руба: колгосп або смерть з голоду! Лише перешовши через сім мільйонів трупів українських селян, Москва осягнула своєї цілі.

Автор проводить читача через кабінет секретаря київського партійного комітету, де московські виконавці розрబлюють плян виголодження українського народу, веде його на село — в поле, над Дніпро, до сільради, до селянської хати — в пекло, створене большевиками, де тисячами мрутуть щодня працьовиті хлібороби, і живим показом жахливої дійсності розкриває дияволську суть московського большевизму.

О. Стороженко, Марко Проклятий, Видавництво „Горверля”, стор. 122, Нью-Йорк, 1954 р.

Доброї справи піднялося Видавництво, передрукувавши найкращий з творів нашого, на жаль, призабутого письменника, який вартий більшої до себе уваги. В 1879-му році О. Стороженко писав до свого видавця: „В українців є приповідка: товчеться, як Марко по пеклі. Отже в усіні переказі народу мусить бути й легенда про мандрівку Марка. Я через більше як 30 літ збирав кусники з роздробленої легенди і вдалося мені чимало зібрати.

Кожний народ має свого скіпальця: стародавні греки — Одіссея, французи — Вічного Жида, еспанці — Мільмота, у німців і англійців — їх не зрахуєш; у москалів — Коцьї Безсмертний. Але український Марко, бачиться, заткне за пояс всіх скіпальців". Богдан Лепкий про цю повість-поему написав: „Оригінальність, сміливість літературного наміру, широкість малюнку, його пластичність, психологічне багатство, а врешті гарна, дуже гарна мова, — роблять цю поему одним з архітекторів українського письменства".

А. Чайковський, За сестрою, В-во „Говерля", 10-те видання, стор. 67, Нью-Йорк, 1954 р.

Оповідання з козацької старовини для старших дітей і молоді. Зокрема, прекрасна лектура для юніх сумівців. Ім'я автора говорить само за себе: на його творах, як і на творах Кащенка, перейнятих романтикою української старовини, виростали й виховувались покоління, що потім рушили у визвольні бої за живу, сучасну Україну. Даремно дехто з наших критиків-екзистенціоналістів із інших „істів" насмішкувато кривиться, згадуючи про Чайковського та Кащенка — вони всіх цих критиків переживуть і ще довго захоплюватимуть серця нашої молоді і запалюватимуть їх душі любов'ю до землі їхніх батьків.

B. С.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

З журналістичного обов'язку містимо з деякими скороченнями переданого до редакції листа п. В. Дубняка, був. голови ОДУМ в Америці. Як з того листа виходить, становище в ОДУМ невідрадне. В ОДУМ'ї повторилося те саме, що було в ДОБРУСІ. І одною з головних причин цього є гроші. Отож пригадуємо собі слова нашого загальношанованого старого журналіста-патріота, який сказав: „Ох, як би добре було, якби тих грошей нам ніхто не давав".

Редакція

... Я знаю, що, прочитавши ці мої рядки, дехто здивується, дехто буде мене осуджувати, але я вірю, що більшість мене зрозуміє, зрозуміють ті, які уважно слідкують за подіями в українському громадському житті.

Вже більше як рік ведеться проти мене шалена кампанія обливання мене болотом, різними напастями та провокаціями. Почала цю кампанію газета „Український Прометей" статтями горевісного Йосипа Важнічки — М. Степаненка. Всупереч усійкій етиці і моралі, що існують серед порядних людей, всупереч прийнятим в культурному світі звичаям, ця газета не тільки друкувала напасливі статті, але й не посоромилася друкувати мої приватні листи, грубо фальшуючи їх та перекручуючи... Вершком підлости „Українського Прометея" було розкриття моого псевдоніма і, дійсного прізвища, що звичайно служить найкращим доносом для нашого ворога. Б'ючи по мені, „Український Прометей", а також і „Молода Україна", вдарили й по тих, кого ще не добив чи не достріяв з моїх рідних ворог на Батьківщині.

Але й цього було замало. Тому, „Український Прометей" вдався до найганебнішого обріхування. Так, в статті „Доляренки за роботою", згадуючи про мій виступ на зборах українських політв'язнів в Нью-Йорку (після розколу в ДОБРУС-і), „У. Прометей" написав, що нібіто я закликав людей виходити з УРДП і перед-

плачувати російську газету „Посев". Так пише газета, що називає себе українською, а тим часом кілька десятків людей, що були присутні на тих зборах, знають, що піякої згадки взагалі про будь-яку російську газету в моєму виступі не було.

Цю кампанію підхопила канадська „Молода Україна", що в кожному числі не оминає, щоб не виліти якогось болота проти Дубняка.

Я не відповідов і не відповідаю на такі наклепи, бо воно відповіді не заслуговують. Коли ж йдеТЬся про ОДУМ, то всі ці напасники з „Українського Прометея" і „Молодої України", разом взяті, не зробили й десятої долі того, що зробив Дубняк.

Але справжня причина тут не в ОДУМ-і. ОДУМ став жертвою певного роду порахунків з „куркульським виродком". Справжня причина цих напастей ось в чому: 1. Мій вихід з ЦК УРДП, а пізніше і самої партії. 2. Моя заява про те, що так довго, поки я буду в ОДУМ-і, ОДУМ не стане прибулівкою партії. 3. Моя відмова віддати кошти ОДУМ-у до диспозиції партії.

Не зважаючи на те, що вже два роки я вийшов з УРДП, я ніде ні в пресі, ні на зібраннях не виступав ні з якими заявами проти цієї партії. Не публікував ніяких партійних документів та т. зв. секретних інструкцій. Проте, партія поступила по-іншому.

Вже ось скоро 5 років від того часу, як створено ОДУМ. Здавалося, що створенням цієї організації буде розв'язана проблема молоді, яка з різних причин не належала ні до яких молодечих організацій, що та молодь, нарешті, знайде своє місце в ОДУМ-і.

ОДУМ творився для того, щоб мати незалежну, по-запартійну, всеукраїнську організацію демократичної молоді.

Скільки робилося тоді закидів іншим молодечим організаціям, що нібито вони є партійними прибудівками, що в них немає демократії, а ось в нас, в ОДУМ-і, буде її демократія.

П'ятирічний досвід існування ОДУМ-у показав, що це були пусті слова. Ці слова, як ширму, використовувала певна група людей, щоб завести в оману українське громадянство, щоб прикрити свої справжні наміри, а посуті розбудувати серед молоді свою партійну експозитуру, тобто створити партійну прибудівку під назвою ОДУМ.

Що ж це була за група людей? Дехто може думати, що це була партія — УРДП. Але ні, це була лише група людей з УРДП. Група, що хоч задавала тон в УРДП, але не мала ще повної влади в тій партії, і тому, через внутрішню боротьбу в самій партії, як також через створення різних партійних прибудівок в громадському житті, старалась закріпити свої позиції та здобути монополь говорити в імені нової т. зв. підсоветської еміграції.

Це була та група з УРДП, що по кількох роках внутрішньої боротьби в партії, внаслідок масового виходу з УРДП національно-демократичного елементу, що стояв на ідейних позиціях Симона Петлюри, група, що спекулюючи гаслами Миколи Хвильового, закріпила в цій партії свої диктаторські позиції, перетворила УРДП в тоталітарну партію, що на Україні мала популярну назву комизамщини.

Треба ствердити, що саме в цьому, в такому підході до творення ОДУМ-у почалася трагедія цієї молодечої

організації. Бо коли частина молоді, ясно бачивши на-
мірні групи людей з УРДП використати створення ОДУМ-у
в своїх партійних цілях, все ж таки пішла в цю орга-
нізацію, щоб боротись за її оздоровлення, то більшість
під опіку партії не забажала йти. В такій ситуації до
ОДУМ-у прийшли одиниці. Штучно створювані філії роз-
падались (Ньюарк, Гренд-Рапідс), інші існували лише на
папері, та й то їхнє членство не перевищувало цифри 10.
І це в той час, коли в місцях поселення нової еміграції
були десятки й сотні новоприбулої молоді, що не нале-
жали ні до яких молодечих організацій.

Скрітний партійний підхід до створення ОДУМ-у вик-
ликав недовір'я в молоді, а в такій ситуації годі було й
думати про якусь працю чи розвиток новоствореної ор-
ганізації, що цілий рік після створення не подавала майже
ніяких ознак своєї діяльності.

Щойно з появою „Бюлетеня ОДУМ”, що був першим
і єдиним в той час пресовим органом ОДУМ-у, оживи-
лась діяльність. Малочисельний, але активний гурток оду-
мівців в Нью-Йорку наніязував співпрацю з американською
молоддю. Взяли участь в кількох з'їздах американської
молоді, виступили по радіо до молоді в Україні, влашту-
вали пресконференцію, зустріч з громадянством. „Бю-
летень ОДУМ-у” кинув клич розбудови ОДУМ-у як все-
української організації демократичної молоді. Маленька
групка ентузіастів на свої власні гроші друкувала сотні
примірників кожного числа „Бюлетеня”, розсилаючи йо-
го в різні міста Америки, та навіть в заокеанські країни.

Наслідків не треба було довго чекати. В інших містах,
та навіть в інших країнах почали створюватись осередки
ОДУМ-у.

Але, одночасно з активізацією молоді в УРДП, просну-
лася зі сну та комнезамська група в УРДП, що хотіла
тримати ОДУМ в своїх руках як партійну прибудівку.
Посирався наказ з наказом з УРДП; щоб головами осе-
редків ОДУМ-у вибрати лише членів УРДП, та осередки
ОДУМ-у тримати в своїх руках.

В багатьох містах до ОДУМ-у приходили талановиті й
здібні молоді люди, здебільшого студенти, з яких могли б
бути прекрасні керівники молодечих осередків, але їх не
доніскали до керування, бо, як правило, головою осе-
редку мусів бути член УРДП, або довірений партії.

В ОДУМ-і і довкола ОДУМ-у робились різні інтриги
і провокації, ціль яких була одна: позбутися небажаних
партії людей, дарма що ті люди були найбільш корисні
для ОДУМ-у. Питання ОДУМ-у було головним питанням
кожного засідання, кожного пленуму УРДП в Америці,
де обмірковувалось, як позбутися небажаних для партії
людей і як використати одумівські гроші та на одумівські
кошти утримувати партійних лідерів.

Мушу ствердити, що не всі члени УРДП в ОДУМ-і
сліпо йшли за наказом партії. Не раз закулісна боротьба
між ОДУМ-ом і УРДП набирала дуже гострих форм.

Але гострий удар кулаком об стіл пана лідера партії
з загрозою викинути з громадського життя і належно
розврахуватися („распісати і унічтожіть”) гамували про-
яви опозиції.

Щоб скріпити позиції партії в ОДУМ-і, був даний на-
каз заступникові лідера УРДП в Америці М. Степаненкові
раптово помолодіти (його вік не дозволяв вже бути
йому членом ОДУМ-у) та вступити до ОДУМ-у, що й

було зроблено всупереч всім приписам статуту за два
тижні перед з'їздом.

Лідер УРДП в Америці М. Смолянський взяв справи
ОДУМ-у під свою особисту опіку, а щоб бути більш
безпечним в переведенні партійних наказів, влаштував
так, що його син став пресовим референтом Головної
Управи ОДУМ.

Щоб бути ще більш забезпеченим, референта молоді
УРДП в Америці — Ю. Нагорного зробили ідеологічним
референтом Головної Управи ОДУМ.

Яку ж ідеологію несуть ці люди одумівській молоді,
крім ідеології здрання кожушків? Але відповідь у них
одна: „Дадуть гроші, дамо ідеологію”. Але, на жаль,
Фордівський фонд грошей не дав. Ті гроші, на які кілька
років гострив свій апетит пан лідер УРДП в Америці, так
і не дісталися до його рук, не зважаючи на те, що вже
її син пресовим референтом в Головній Управі ОДУМ.

Від часу добрушівських 10 тисяч (яких так і не вдалося
одержати), коли пан лідер заявляв „я вам пужен, пожа-
луста оплатіте міня” — на цьому фронті самі лише не-
вдачі.

Клуб Молоді, що існував в Нью-Йорку, як домівка
ОДУМ-у, закрився. Придане майно пропадає в підвалі.
Молодь покидає філії ОДУМ, часто гостро заявляючи
свій протест проти партійного господарювання. Недобре
віткні приходять з філій. Голоси про творення другого
ОДУМ-у чи другої молодечої організації все частішають.

Але що буде — побачимо. Ми віримо, що якби комнезам-
ниця не активізувалась, молодь за нею не піде. ОДУМ
ніколи комнезамським не буде. Віримо також, що наці-
онально-свідоме патріотичне членство, що перебуває ще
в УРДП, зуміє приборкати комнезамницю.

Володимир Дубняк

ДО НАШИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

(Закінч. з 2-ої стор. обкладинки)

3. Передплатники, які мають велику заборгованість і не
мають змоги передплачувати журналу, будуть ласкаві про
це нас повідомити.

Просимо не наражати нас на зайві витрати. Пересилка
і опаковання одного примірника журналу коштує нас
6 центів, не вчислюючи собівартості журналу.

4. Гроші просимо вплачувати в Управах Осередків
СУМу в ЗДА і Канаді, чи безпосередньо надсилати че-
ком, „мондордером”, чи готівкою в коверті на адресу:

„The Wings”

P. O. Box 211 Cooper Station
New York 3, N. Y., U. S. A.

5. Найменші пожертви на пресфонд „Крил” будуть
приймані з великою вдячністю.

Віримо в Вашу співпрацю і сподіваємося, що з Вашою
допомогою зебезпечимо матеріальну сторінку журналу і
запевнимо його точну появу. Просимо якнайскоріше над-
силати гроші, щоб ми знову не були змушені до Вас
звертатися нашими листами.

Будемо щиро вдячні, коли надсилатимете до журналу
свої зауваження та побажання.

З сумівським привітом

Честь України — Готов Боронити!

Головна Управа СУМА.